

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BOSNE IN
HERCEGOVINE V REPUBLIKI SLOVENIJI**

Hava Pemperović

Ljubljana, april 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BOSNE IN HERCEGOVINE V
REPUBLIKI SLOVENIJI**

Kandidatka: Hava Pemperović
Številka indeksa: 04023746

Mentor: prof.dr. Janez Malačič

Ljubljana, april 2009

POVZETEK

V diplomski nalogi z naslovom Zaposlovanje tujcev iz Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji je predstavljen zgodovinski pregled priseljevanja tujcev iz Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji. Nalogo sem začela z opredelitvijo pojmov tujca, trga dela, delovne sile ter pojma migracije. Nadaljevala sem z zgodovinskim pregledom priseljevanja tujcev iz BIH v Slovenijo do razpada Jugoslavije. Da bi razumeli željo po boljšem življenju, sem v četrtem poglavju predstavila trg dela v BIH. Osrednji del naloge je namenjen pravni ureditvi zaposlovanja tujcev v Sloveniji, procesu zaposlovanja, in sicer od pridobitve delovnega dovoljenja do vključevanja na trg dela. V zadnjem delu naloge je predstavljen zgodovinski pregled zaposlovanja tujcev iz BIH v Sloveniji v obdobju od 1991–2007 s tabelarnim prikazom veljavnih dovoljenj, predstavljene so značilnosti njihovega zaposlovanja, brezposelnost, zunanji pritiski in notranje potrebe na trgu dela, vplivi ekonomskih imigrantov na trg dela ter trendi imigriranja v Slovenijo v prihodnosti. Delo sem končala s sklepnimi mislimi.

Ključne besede: trg dela, delovna sila, tujec, migracije, zaposlovanje tujcev

SUMMARY

Diploma »Employment of foreign workers from Bosnia and Herzegovina in Republic of Slovenia« presents historical overview of migration from Bosnia and Herzegovina to Republic Slovenia. It also describes labour market in Bosnia and Herzegovina. Legal regulations of labour market in Slovenia. Process of employment of foreign workers, types of work permit, procedure of obtaining work permit, procedures for registration of employment and work of foreign workers, issue of residence permits in Republic Slovenia. And also presents historical overview of employment of foreign workers in RS between 1991-2007 in table with special regard on foreigners from RBIH. Diploma concludes with final thoughts.

Keywords: foreigners, migrations, labour force market, employment of foreign worker

KAZALO

POVZETEK	<i>ii</i>
SUMMARY	<i>iii</i>
1 UVOD	<i>1</i>
2 OPREDELITEV POJMOV	<i>3</i>
2.1 POJEM TUJCA.....	<i>3</i>
2.2 POJEM TRGA DELA.....	<i>3</i>
2.3 POJEM DELOVNE SILE.....	<i>3</i>
2.4 POJEM MIGRACIJE.....	<i>3</i>
3 ZGODOVINSKI PREGLED PRISELJEVANJA IZ BIH	<i>5</i>
3.1 PRISELJENCI IZ BOSNE IN HERCEGOVINE V REPUBLIKI SLOVENIJI DO RAZPADAJUGOSLAVIJE.....	<i>5</i>
4 TRG DELA V BOSNI IN HERCEGOVINI	<i>7</i>
4.1 PREBIVALSTVO BOSNE IN HERCEGOVINE.....	<i>7</i>
4.2 EKONOMSKI VIDIK.....	<i>7</i>
4.3 TRG DELA V BOSNI IN HERCEGOVINI.....	<i>8</i>
4.4 ZAPOSLENOST IN BREZPOSELOST V BOSNI IN HERCEGOVINI.....	<i>9</i>
4.5 PLAČE V BOSNI IN HERCEGOVINI.....	<i>12</i>
4.6 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V BOSNI IN HERCEGOVINI.....	<i>13</i>
5 PRAVNA UREDITEV REPUBLIKE SLOVENIJE	<i>14</i>
5.1 USTAVA.....	<i>14</i>
5.2 ZAKON O TUJCIH.....	<i>14</i>
5.3 ZAKON O ZAPOSLOVANJU IN DELU TUJCEV V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	<i>15</i>
5.4 SPREMEMBE ZAKONA O ZAPOSLOVANJU IN DELU TUJCEV.....	<i>16</i>
5.5 VELJAVNI PREDPISI, KI UREJAJO ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI	<i>18</i>
5.6 RESOLUCIJA O IMIGRAIJSKI POLITIKI.....	<i>20</i>
5.7 RESOLUCIJA O MIGRACIJSKI POLITIKI.....	<i>20</i>
5.8 KVOTNI SISTEM ZAPOSLOVANJA.....	<i>21</i>
6 PROCES ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ R BiH V RS	<i>24</i>
6.1 DELOVNO DOVOLJENJE.....	<i>24</i>
6.2 VRSTE DELOVNIH DOVOLJENJ.....	<i>24</i>
6.2.1 Osebno delovno dovoljenje.....	<i>25</i>
6.2.2 Dovoljenje za zaposlitev.....	<i>27</i>
6.2.3 Dovoljenje za delo.....	<i>27</i>
6.3 POSTOPEK PRIDOBITVE DELOVNEGA DOVOLJENJA.....	<i>27</i>

6.4	IZDAJA DELOVNEGA DOVOLJENJA	28
6.5	POSPOPEK PRIJAVE DELA TUJCA	29
6.5.1	Postopek odjave tujca	29
6.6	PODALJŠANJE DELOVNEGA DOVOLJENJA	29
6.7	DOVOLJENJE ZA PREBIVANJE	31
6.8	PRIDOBITEV DAVČNE ŠTEVILKE	31
6.9	IZDAJA DELOVNE KNJIŽICE	32
7	ZGODOVINSKI PREGLED ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI	33
7.1	ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BIH V OBDOBJU OD 1991 - 2000	33
7.2	ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BIH V OBDOBJU 2001 - 2007	37
7.3	ZNAČILNOST ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI	38
7.3.1	Zunanji pritiski in notranje potrebe na trgu dela pri zaposlovanju tujcev v Sloveniji	46
7.3.2	Vpliv ekonomskih imigrantov na trg dela	47
7.4	BREZPOSLENOST TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI	47
8	PRIHODNJI TRENDI IMIGRIRANJA V SLOVENIJO	50
9	ZAKLJUČEK	52
	LITERATURA	54
	PRAVNI VIRI	55
	PRILOGE	0
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	11

1 UVOD

Veliko razlogov je, zaradi katerih nekateri ljudje zapustijo svojo domovino in iščejo boljše življenje v tujini. Glavni vzrok migracij je pretežno iskanje boljših pogojev za življenje in s tem izboljšanje socialnega položaja. Globalizacija in z njo širjenje moderne tehnologije sta precej olajšala pretok ljudi in razpoložljivost informacij o izbrani državi, zato se vse več ljudi odloča za migriranje.

Za večino ekonomskih migrantov je značilno, da imajo v državi gostiteljici večinoma slab tako ekonomski kot družbeni položaj, to pa zato, ker na splošno velja, da migrirajo nižje izobraženi ljudje. Njihove zaposlitve so nestalne, tveganje, da izgubijo zaposlitev, je večje, brezposelnost je najpogostejša, ponavadi opravljajo družbeno manjvredna dela, živijo v slabih stanovanjskih razmerah, so žrtve diskriminacij itd. Drugačen pa je položaj visoko izobraženih strokovnjakov, ki zapustijo domovino zato, ker so v tujini za svoje znanje ponavadi bolje plačani kot doma.

Ko govorimo o problematiki zaposlovanja tujcev, moramo opozoriti, da gre za novejša področja, ki se je v Sloveniji pojavilo po osamosvojitvi leta 1991, predvsem po vstopu Slovenije v EU. Slovenija je bila v bivši skupni državi privlačna za priseljevanje iz drugih delov federacije, vendar takratni priseljenci v Sloveniji niso imeli formalnega statusa tujcev, saj so bili državljani iste države, selitev izven teh meja pa ni bilo veliko.

Migrant ni sopomenka za tujca. Pojma sta tudi zakonsko ločena, diplomsko delo sem sicer začela z opredeljevanjem pojmov tujca, delovne sile, pri tem pa nisem mogla zaobiti pojma migracije, ki je tesno povezan z obravnavano tematiko. V drugem poglavju sem nato prikazala zgodovinski pregled priseljevanja iz BIH v Slovenijo do razpada Jugoslavije.

Da bi lažje razumeli dejavnike, ki posameznika silijo, da zapusti svoje domače okolje, sem v tretjem poglavju predstavila trg dela v BIH, in sicer ekonomski vidik, njihovo zaposlenost, brezposelnost, plače ter proces zaposlovanja tujcev v BIH. Problematika zaposlovanja tujcev v Sloveniji je postala v zadnjih letih, to je v obdobju po osamosvojitvi, izredno pestra. V četrtem delu naloge je predstavljen pravni vidik tega področja v Republike Slovenije. Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 so mnogi delavci iz nekdanje Jugoslavije, ki so bili že zaposleni v Sloveniji, želeli to zaposlitev obdržati. Zanje je bilo potrebno urediti pravni položaj tujca z Zakonom o tujcih (Ur. List RS, št. 33/92), ki je to problematiko urejal v času tranzicije, ter Zakonom o zaposlovanju in delu tujcev (Ur. List RS, št. 66/2000), ki je bil v celoti uveljavljen z letom 2001.

Med drugimi je zelo pomembna Resolucija o imigracijski politiki (Uradni list RS, št. 40/99) in Resolucija o migracijski politiki (Uradni list RS, št. 106/2002), prav tako pa

je pomembna tudi Uredba o določitvi kvot delovnih dovoljenj, s katero se omejuje število tujcev na trgu delovne sile. S to Uredbo RS regulira obseg in vrsto delovnih dovoljenj, pri čemer upošteva trenutno stanje na trgu delovne sile v RS. V nadaljevanju tega poglavja sem v tabeli 1 prikazala, izkoriščenost kvote od leta 2004 do novembra 2008 ter izkoriščenost kvot do novembra 2008 po vrsti delovnih dovoljenj.

V šestem poglavju sem predstavila proces zaposlovanja tujcev in sicer, kako pridobiti delovno dovoljenje, vrste delovnih dovoljenj, postopek izdaje delovnega dovoljenja (prijava in odjava dela tujca, podaljšanje delovnega dovoljenja, davčna številka, delovna knjižica) ter dovoljenje za prebivanje, da bi lahko tujec začel delati.

V zadnjem delu naloge sem predstavila zgodovinski pregled zaposlovanja tujcev iz BIH v RS od leta 1991 do 2007. Značilnost zaposlovanja je predstavljena v točki 7.3. Zakaj tujci poiščejo zaposlitev v Sloveniji in zakaj slovenski trg dela potrebuje delavce iz tujine, je predstavljeno v točki 7.3.1. Značilnosti brezposelnosti tujcev v Sloveniji pa so predstavljene v točki 7.4.

Pozitivne neto migracije, nizka stopnja rodnosti, zniževanje stopnje umrljivosti, vse to vpliva na prihodnje možne trende imigriranja v Slovenijo, kar sem predstavila v zadnjem delu naloge. Na koncu sem podala sklepne misli.

2 OPREDELITEV POJMOV

2.1 POJEM TUJCA

Tujec je oseba, ki nima državljanstva Republike Slovenije. Takšno opredelitev vsebuje Zakon o tujcih (v nadaljevanju ZT) (Ur. list RS 33/92), ter Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (v nadaljevanju ZZDT) (Ur. list RS, št. 66/2000). Takšno definicijo tujca je splošno sprejeta v zakonodajah evropskih držav, kakor tudi v različnih mednarodnih akti in se veže izključno na državljanstvo določene osebe.

2.2 POJEM TRGA DELA

Za opredelitev pojma trga dela moramo najprej opredeliti pojem dela. Z delom običajno izrazimo proizvodne storitve, vsebovane v človeškem fizičnem in psihičnem naporu, usposobljenosti in intelektualni moči. Delo je smotrna, k cilju usmerjena dejavnost. Trg dela, je trg, ki določi plače ter obseg in vrsto drugih značilnosti zaposlitve. Ponudba in povpraševanje na trgu dela se oblikujeta tako, da delodajalci povprašujejo po delu in najemajo delavce, delojemalci oz. delavci pa iščejo zaposlitev in ponujajo storitve dela. Trg dela je lahko lokalni, mednarodni, bolj ali manj regulirani, primarni, sekundarni ipd. (Malačič, 1995, str. 29)

2.3 POJEM DELOVNE SILE

Pri opredelitvi in uporabi pojma delovne sile veliko več nejasnosti srečamo v literaturi. V marksistični literaturi je delovna sila opredeljena individualno kot psihofizična sposobnost posameznika, da sodeluje v procesu dela. Druga opredelitev, definira delovno silo na agregatni ravni kot aktivno prebivalstvo. To je prebivalstvo, ki opravlja poklic, da bi si pridobilo sredstva za življenje. Delovna sila je del prebivalstva, ki je zaposlen oz. na voljo za zaposlitev. (Malačič, 1995, str. 29)

2.4 POJEM MIGRACIJE

Migracije (latinsko: *migratio*) pomenijo selitve, preseljevanja ljudi in jih poznamo v vseh obdobjih človekovega bivanja, razlikujejo se po obsegu in vzrokih. Migracije so celovit mednarodni proces, ki združuje pojem EMIGRACIJE (gibanje ljudi iz njihove izvorne družbe), pojem IMIGRACIJE (trajni приход, preselitev, vselitev v imigrantsko družbo) ter pojem REMIGRACIJE (vračanje imigrantov v izvorno družbo). Migrant je oseba, ki se iz različnih vzrokov za stalno ali pa vsaj za daljši čas seli iz svoje države v drugo. Za migrante ne štejemo oseb, ki iz različnih vzrokov za krajši čas obiskuje drugo državo, npr. turistični ali poslovni obiski in podobno.

Vrste migracije so:

1. notranje in zunanje
2. končne in začasne
3. prostovoljne in prisilne
4. ekonomske in neekonomske

Dejavniki, ki vplivajo na mednarodne migracije, so posledice gospodarskih, socialnih, političnih, demografskih, geografskih in drugih vzrokov (Debelak, 2004, str. 59).

3 ZGODOVINSKI PREGLED PRISELJEVANJA IZ BIH

3.1 PRISELJENCI IZ BOSNE IN HERCEGOVINE V REPUBLIKI SLOVENIJI DO RAZPADA JUGOSLAVIJE

Migracije vsekakor niso nov pojav in zatrdimo lahko, da nas spremljajo že vse od našega nastanka naprej. Ljudje so se v zgodovini mnogokrat selili. Največkrat zaradi želje po boljšem življenju ali pa zaradi drugih političnih, ekonomskih in družbenih sprememb. V današnjem svetu so migracije postale globalni pojav, iz katerega Slovenija ni izvzeta.

Slovenija je bila v preteklosti močno vključena v mednarodne in meddržavne migracije. To velja za obdobje, ko je bila sestavni del Jugoslavije, kakor tudi po njeni osamosvojitvi leta 1991 (Malačič 2004, 478–479).

Znotraj Jugoslavije so potekali številni medrepubliški (mednarodni) migracijski tokovi v različnih smereh. Večinoma so jih povzročale razlike v gospodarski razvitosti, na katere so se navezovali drugi dejavniki. Za Slovenijo je bil najpomembnejši migracijski tok od jugovzhoda (JZ) proti severozahodu (SZ). Ta tok je potekal iz manj razvitih delov v najbolj razvite dele takratne Jugoslavije. (Malačič 2000, str. 590).

V obdobju SFRJ so potekale zelo intenzivne migracije znotraj federalnih enot, saj je skupna država načeloma zagotavljala svobodna migracijska gibanja, praktično v tem obdobju niti ne moremo govoriti o zunanjih migracijah, ampak le o notranji migraciji.

Neto migracije Slovenije s preostalimi republikami v Jugoslaviji so bile pozitivne v celotnem obdobju 1955–1989. Po posameznih petletjih tega obdobja se je povprečna letna stopnja neto migracij gibala v razponu med 1,0 % v prvem petletju in 4,2 % v petletju 1975–1979 (Malačič 2000, 591). V desetletju 1971–1981 so migracije v Sloveniji prispevale četrtno prirastka prebivalstva, kar je znašalo povprečno 9,1 % na leto (Malačič 1983, 229).

Tabela 1: Povprečne letne neto migracije Slovenije s preostalimi enotami SFRJ v obdobju 1958–1961 in 1976–1981.

Republike in AP	Neto migracije Slovenije			
	1958–1961		1976–1981	
	število	%	število	%
Bosna in Hercegovina	809	0,5	2442	1,3
Črna Gora	-16	0,0	110	0,1
Hrvaška	1583	1,0	956	0,5
Makedonija	51	0,0	125	0,1
Srbija (ožije)	-7	0,0	503	0,3
Vojvodina	3	0,0	153	0,1
Kosovo	31	0,0	193	0,1
Skupaj	2451	1,6	4482	2,5

Vir: Popis prebivalstva (1961) Malačič (2006,152), SGJ (1980,413)

Iz tabele je razvidno, da so bile neto migracije v Sloveniji v prvem obdobju še rahlo negativne, največ pa so potekale s sosednjo Hrvaško. V drugi polovici sedemdesetih let je bilo neto priseljevanje sodržavljanov največje, z izjemo Hrvaške, pri kateri se je število v primerjavi s prejšnjim obdobjem razpolovilo, čeprav ostaja Hrvaška še zmeraj na drugem mestu. Na prvem mestu pa je Bosna in Hercegovina kot najpomembnejše območje priseljevanja v Slovenijo.

Neto migracije Slovenije s tujino so bile po uradnih podatkih slovenske statistike negativne vse do leta 1986 z izjemo leta 1972 in 1975 (SL-75, 1975.83, in Malačič 1991, 307). Vendar je bil njihov obseg pomembnejši le do konca šestdesetih let, nakar je začel nihati. Statistična obravnava te vrste migracije s strani jugoslovanske uradne statistike pa povsem zamegli dogajanje na tem področju, tako za celotno Jugoslavijo kot za posamezne federalne dele (Malačič 1994).

Konec marca 2008 je v Sloveniji živel 2.028.630 prebivalcev, moških je bilo 1.003.331, žensk pa 1.025.299 . V prvem četrtletju leta 2008 je število prebivalcev Slovenije naraslo za 2.764 izključno zaradi povečanega števila tujcev. Konec marca 2008 je tako v Sloveniji živel 32.399 tujcev s prijavljenim stalnim prebivališčem in 39.733 tujcev s prijavljenim začasnim prebivališčem. V prvih treh mesecih leta 2008 je število tujih državljanov naraslo za 3.511. (SURS, Prebivalstvo Slovenije 31.03.2008, prva objava). Skratka, statistični kazalci v zadnjem obdobju in v preteklosti kažejo, da je Slovenija bila in bo ciljna država migrantov iz Bosne in Hercegovine

4 TRG DELA V BOSNI IN HERCEGOVINI

4.1 PREBIVALSTVO BOSNE IN HERCEGOVINE

BIH je edina evropska država, v kateri v zadnjem času ni bilo popisa prebivalstva, tako da je nemogoče govoriti natančnem številu prebivalstva v BIH.

Po neuradnih podatkih naj bi v BIH trenutno živelo okrog 3,9 milijona prebivalcev. Menijo, da bo do leta 2010 prišlo do zelo pomembnega upadanja prebivalstva starostne skupine od 0 do 35 let, zvišala se bo skupina starostne dobe od 40 do 54 ter od 65 do 84 let. Razlogi za to naj bi bili migracija prebivalstva.

Podatke o migraciji prebivalcev v Bosni in Hercegovini od leta 1996 do danes registrira Ministrstvo za izseljene osebe in begunce ter UNHCR. Žal zaradi politične in državne strukture konkretnih podatkov ni možno dobiti.

V devetdesetih letih so migracije v BIH neposredna posledica vojne, od 1996 do danes so migracije predvsem posledica vrnitve izseljenih in beguncev. Hkrati pa so nastale nove t. i. delovne migracije (s trebihom za kruhom).

Po podatkih Federalne statistike BIH, je moč opaziti, da je v obdobju od 2003–2005 na področju Federacije migriralo več žensk, skoraj dvakrat več kot moških, večinoma zaradi združitve družine. Največ se je selilo prebivalstvo, staro od 20 do 49 let. Predpostavljajo, da so imele pri tem veliko vlogo delovno-ekonomske migracije. Največji delež delovno-ekonomske migracije pa ugotavljajo v Unsko-sanskem kantonu, Srednjobosanskem ter Tuzelskem kantonu.

Vir: Statistika FBIH, Prebivalstvo FBIH 1996–2006, str.10

4.2 EKONOMSKI VIDIK

Prisotnost političnih, ekonomskih in družbenih sprememb, s katerimi se srečujejo države Centralne in Vzhodne Evrope od leta 1990, je vplivala tudi na razmere v BIH.

Konec 80. in začetek 90. let je bila BIH poleg Makedonije med najbolj revnimi republikami v sestavi bivše Jugoslavije. Infrastruktura znotraj države, kot tudi industrija sta bili slabo razviti. Zaradi posledice vojne med letoma 1992 in 1995 je industrijska proizvodnja znotraj države upadla za skoraj 80 %. Vojna je pripeljala do uničenja infrastrukture v državi. Vse skupaj je vodilo do velikega porasta brezposelnosti in slabega življenjskega standarda prebivalstva.

Po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma med letoma 1996–1998 je zabeležena visoka rast industrijske proizvodnje. Vendar se je pokazalo, da se visoka stopnja BDP ne more obdržati. BDP BIH se približuje BDP v devetdesetih. Uspehi

nacionalnih strank na volitvah kažejo, da so politiki v BIH pri vodenju države milje stran od politike v Evropi. (Vir: enciklopedija BIH)

BIH lahko doseže napredek le z intenzivnim socialnim in ekonomskim razvojem. Osnovna vprašanja, s katerimi se ukvarja makroekonomija ene države, so BDP kot glavni pogoj za polno zaposlenost, nato uporaba proizvodnih kapacitet in tudi trgovinska razmerja s tujino. Če temu dodamo še vprašanje financ, plačni in trgovski deficit, notranji in zunanji dolg ipd., vidimo, kaj vse predstavlja ekonomski vidik.

Zasledila sem, čeprav se s trditvami ne strinjam, da so do zdaj na makroekonomskem področju v BIH doseženi zelo dobri rezultati, kot npr. visoka stopnja BDP, rast industrijske proizvodnje, povečan izvoz in znižanje zunanjega dolga ter veliko zanimanje tujih investicij in aktivnosti na infrastrukturnih projektih ipd.

Na drugi strani pa ima BIH še vedno visoke dolgove, nizko konkurenčnost domačih proizvodov, visoko stopnjo nezaposlenosti ter visoko stopnjo dela na črno, socialno ogroženost prebivalstva, kriminal. Vse to slabi makroekonomsko stabilnost in integracijske procese.

Zato je nujno nadaljevanje ekonomskih reform k cilju dviga standarda prebivalstva, reševanje socialnega neravnotežja ter usposabljanje učinkovitega sistema v BIH.

4.3 TRG DELA V BOSI IN HERCEGOVINI

Glavni problem delovanja trga dela v BIH je njegova velika razcepljenost in kompleksna administrativna struktura. Politika trga dela je razdeljena na državni ravni ter na mnoge druge organizacije na entitetski in kantonalni ravni. Ni enotnosti v zakonodaji, problematika brezposelnosti se znotraj države razlikuje, mobilnost in fleksibilnost trga dela je nizka, enako velja za odpiranje novih delovnih mest. V BIH je število brezposelnih večje, kot je to normalno za eno državo.

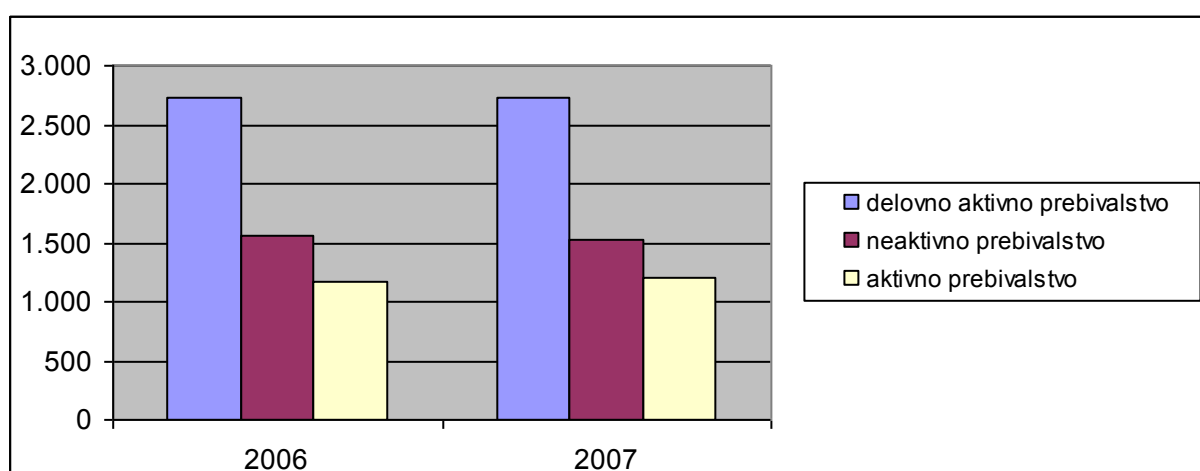
Analize DEP-a (Direkcija za ekonomsko planiranje) so pokazale, da imajo regije s trivialno geografsko razdaljo opazne razlike v stopnji nezaposlenosti. Obstaja več razlogov, ki bi lahko zmanjšali zunanje migracije in pospešili notranje migracije. Vse relevantne institucije v BIH bi morale biti pozorne na informacije o odpiranju delovnih mest v drugih mestih BIH, kot tudi o stroških življenja.

Glede na to, da je BIH v letu 2006 uspešno uvedla PDV (DDV), je zabeležen porast proizvodnje, kar bi lahko privedlo do znižanja sive ekonomije na trgu dela.

4.4 ZAPOSLENOST IN BREZPOSELOST V BOSNI IN HERCEGOVINI

Entitetski zavodi za statistiko skupaj z Agencijo za statistiku BIH že dve leti izvajajo *Anketo o delovni sili*, ki je v skladu z metodološkimi pravili in načeli Mednarodne organizacije dela (ILO) ter zahtevami Eurostata, v skladu s katerim poteka mednarodna primerjava podatkov na področju statistike dela.

Slika 1: Struktura delovno aktivnega prebivalstva v BIH v letu 2006–2007 (upoštevane so vse tri entitete)

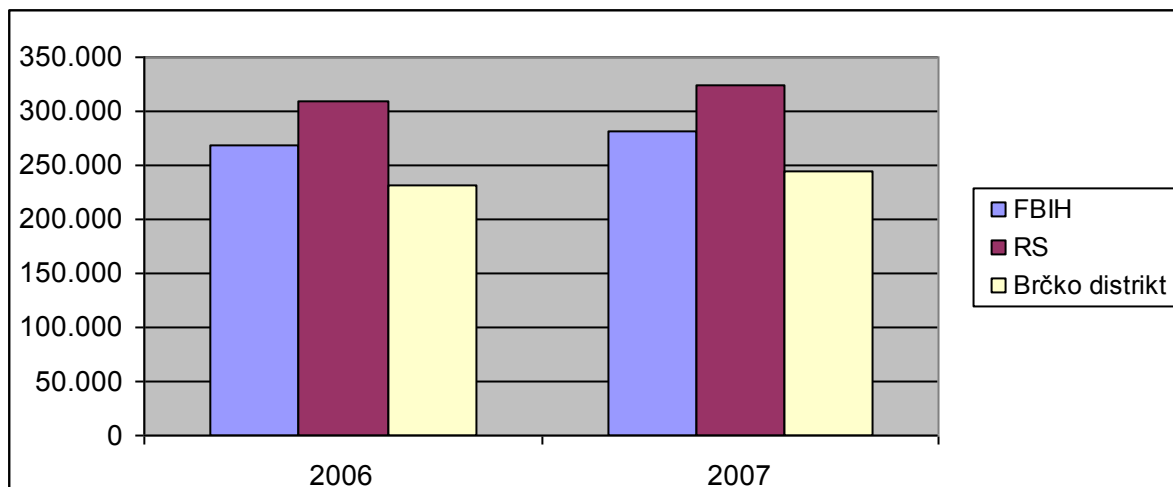
Vir: Zavod za statistiku BIH, Letno poročilo, str. 15

S slike 1 lahko sklepamo, da je število delovno aktivnega prebivalstva v letu 2006 in 2007 znašalo okrog 2,7 milijona prebivalstva, od tega je 1,5 milijona neaktivnega ter 1,2 miliona aktivnega prebivalstva. V neaktivno prebivalstvo so uvrščene osebe do 15 let in delovno aktivno prebivalstvo, ki je neopredeljeno; v delovno aktivno prebivalstvo so uvrščeni zaposleni in brezposelni.

a) zaposlenost

Število zaposlenih v BIH v zadnjih treh letih narašča. Na sliki 2 je prikazano število zaposlenih v BIH v letu 2006 in 2007. V letu 2007 je bilo v BIH zaposlenih okrog 849.000, glede na to, da je bilo v letu 2006 število zaposlenih okrog 811.000. Največ zaposlenih je bilo v Republiki srbski, okrog 35,1 %, v FBiH je bilo 29,2 % zaposlenih in v Distriktu Brčko pa najmanj, okrog 23,4 % zaposlenih.

Slika 2: Število zaposlenih v BIH za leto 2006–2007 (upoštevane so vse tri entitete)

Vir: Centralna banka Bosne in Hercegovine, 2007, str. 22.

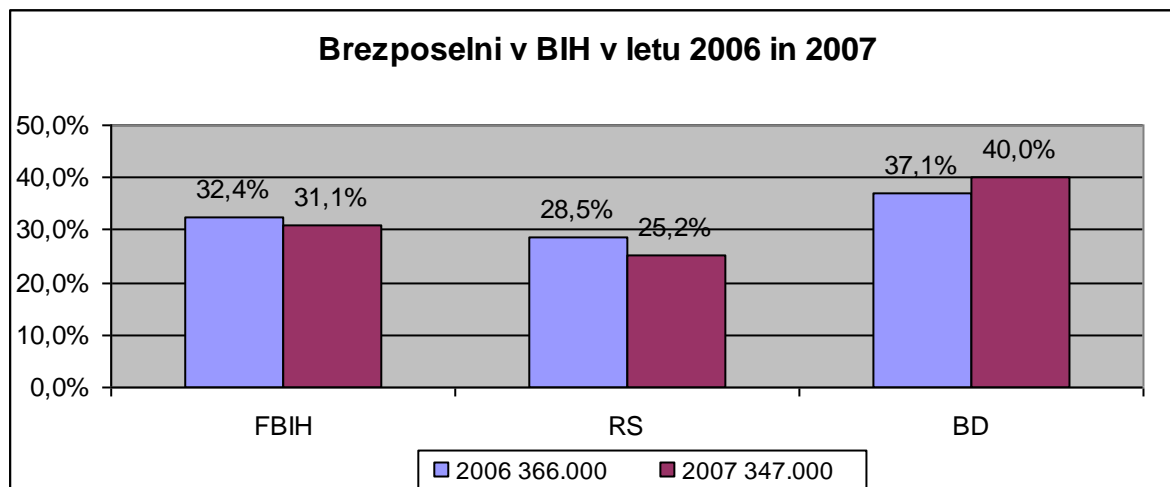
Pri opazovanju izobrazbene strukture zaposlenih ugotavljam, da ima največ zaposlenih končano srednjo poklicno šolo ali gimnazijo, teh je kar 62,6 %, sledijo jim zaposleni z osnovno izobrazbo ali z nižjo izobrazbo (23,5 %), tistih s končano višjo, visoko šolo ali fakulteto pa je 13,9 %.

b) brezposelnost

Visoka stopnja brezposelnosti in počasno odpiranje novih delovnih mest predstavljata velik problem za domačo ekonomijo. Čeprav je zabeležena ekonomska rast, zaposlenost še vedno ne raste, tako da se za nekatere skupine prebivalstva še vedno ne beleži ustrezen dvig življenjskega standarda.

Na sliki 3 (na strani 10) je prikazano število brezposelnih v BIH v letih 2006 in 2007; upoštevane so vse tri entitete. Pri pregledu lahko opazimo, da se število brezposelnih v letu 2007 nekoliko zmanjša glede na leto 2006, v katerem je število brezposelnih znašalo 366.000. Pri pregledu po entitetah, pa me je presenetilo, da je bilo največ brezposelnih v Distriktu Brčko, najmanj pa v RS. Trenutno gibanje na trgu dela v RS bi lahko pozitivno vplivalo na sivo ekonomijo ne samo v RS, ampak v celi BIH.

Slika 3: Stopnja brezposelnih v BIH v letu 2006–2007 (upoštevane so vse tri entitete).

Vir: Centralna banka BIH, 2007, str. 22.

Izobrazbena struktura brezposelnih je podobna kot pri zaposlenih. Največje število brezposelnih ima končano srednjo poklicno šolo, sledijo jim brezposelni z osnovno izobrazbo, medtem ko je tistih z višjo, visoko šolo ali univerzitetno izobraženih najmanj.

Brezposelnost je velik problem v BIH, s katerim se srečujejo predvsem mladi ljudje. Razlog je v administrativni strukturi, zakonodaji, a tudi v praksi, kjer sta prisotni diskriminacija in prenizka plača.

Zelo slabe ekonomske razmere in stanovanjski problemi so povod za razmišljanje o izselitvi kot edini možnosti za dostojno prihodnost.

Pri spremljanju migracij, za katere je veliko zanimanje, opažajo, da se starostna skupina 16–65 let iz leta v leto niža, in predvidevajo, da bo v naslednji leti še nižja, razlogi za to pa naj bi bili v tem, da prevladujejo delovne migracije.

Dobra stran delovnih migracij, če lahko zaupamo podatku Centralne banke BIH, je, da so v letu 2006 delovni migranti iz BIH poslali okrog milijardo evrov svojim družinam v BIH. Denarna vplačila iz tujine so v prvih devetih mesecih 2006 znašale 0,7 milijarde evrov. Ta denar je bil vplačan preko komercialnih bank in Western Uniona. Pomemben del gotovine, ki ni uradno evidentiran, pa delovni migranti prinesejo družinam tudi po obisku.

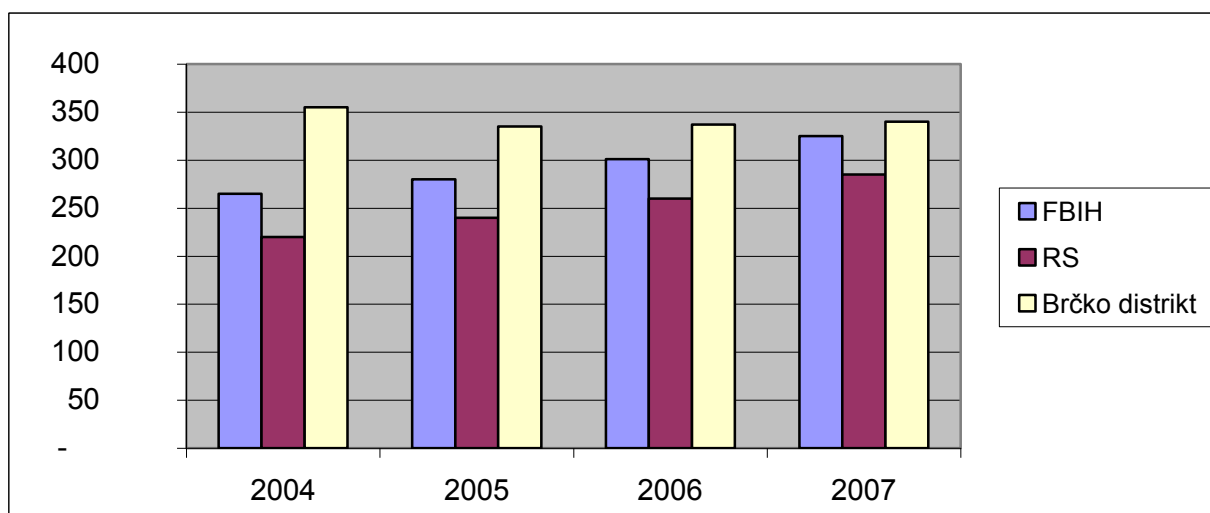
Ekonomske strokovnjaki menijo, da ta vplačila vzdržujejo socialni mir v državi ter izboljšujejo življenjski standard prebivalcev BIH.

4.5 PLAČE V BOSNI IN HERCEGOVINI

Glede na slabo ekonomsko situacijo v državi so plače relativno solidne. V preteklih letih se beleži rast plač, kar se nadaljuje tudi v letu 2007. Eden od pomembnih dejavnikov naj bi bila rast BDP-ja.

V letu 2006 je povprečna neto plača v BIH znašala 293 EUR. V Federaciji BIH je znašala povprečna neto plača 301 EUR, v RS 260 EUR, Distriktu Brčko 337 EUR. Trend izenačenja plač med entitetami se nadaljuje in v letu 2007.

Slika 4: Povprečna neto plača v BIH v obdobju 2004–2007 (upoštevane so vse tri entitete).

Vir: Agencija za delo in zaposlovanje BIH, maj 2008.

Da bi lažje razumeli sliko 4, sem vrednost neto plač pretvorila v EUR. Že na prvi pogled lahko ugotovimo, da so najvišje neto plače v Distriktu Brčko, kar je presenetljivo glede na to, da imajo največ brezposelnih. Opazen je trend izenačevanja razlik med povprečnimi neto plačami entitet.

Če pogledamo še potrošniško košaro v letu 2007 v FBiH, je znašala ta okrog 254 EUR, v RS 250 EUR in ista košara v BD 219 EUR. Ugotovimo, da so prebivalci FBiH za osnovne življenjske potrebščine morali nameniti okrog 77 % povprečne plače, v RS okrog 86 %, v DB pa 64 % povprečne plače.

4.6 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V BOSNI IN HERCEGOVINI

Glede na prikazano – trg dela v BIH, visoko stopnjo brezposelnosti, ki je glavni problem slabe domače ekonomije, je nerazumno govoriti o zaposlovanju tujcev v BIH. A dejstvo je, da je kljub slabi ekonomski strukturi veliko povpraševanje po zaposlovanju tujcev. Za postopek zaposlovanja tujcev v BIH je značilno, da je treba najprej pridobiti dovoljenje za bivanje in nato dovoljenje za delo.

Za izdajo dovoljenja za bivanje je pristojno entitetno Ministrstvo za notranje zadeve, za izdajo dovoljenja za delo pa Federalni zavod za zaposlovanje v FBiH in Ministrstvo za delo v Republiki Srbski.

Slovenski državljani ne potrebujejo vize za vstop v BIH.

Tuji državljani, ki želijo ostati v BIH več kot en mesec, morajo v roku 30 dni od prihoda v BIH pri entitetnem Ministrstvu za notranje zadeve zaprositi za izdajo dovoljenja za začasno bivanje.

Za prijavo je potreben standardni obrazec, ki ga je mogoče dobiti na ministrstvu. V njem je treba navesti osnovne osebne podatke in razlog za podaljšanje bivanja v BIH. Dovoljenje za bivanje je mogoče dobiti za obdobje treh, šestih ali dvanajstih mesecev, nato pa se ga lahko spet podaljša.

Vlogo za delovno dovoljenje je mogoče vložiti šele takrat, ko je v postopku pridobitev dovoljenja za bivanje ali ko prosilec dovoljenje za bivanje v BIH že ima. Vlogo za delovno dovoljenje vložijo delodajalec v imenu tujca. Delovno dovoljenje velja eno leto in ga je mogoče podaljšati.

V BIH je bilo v letu 2006 izdanih 2.284 delovnih dovoljenj tujim državljanom.

V Federaciji BIH je bilo izdanih 1.358 delovnih dovoljenj, od tega državljanom Srbije in Črne Gore 350, Kitajske 257, Hrvaške 215 in Turčije 178.

V Republiki Srbski je bilo izdanih 498 delovnih dovoljenj, od tega največ državljanom Srbije in Črne Gore (389), Hrvaške (38) in Italije (10).

V Distriktu Brčko BIH je bilo izdanih 428 delovnih dovoljenj, od tega največ državljanom Kitajske (302), Srbije in Črne Gore (70), Turčije (20) in Hrvaške (11).

Vir: Agencija za delo in zaposlovanje BIH, statistični informator 2007, str. 4

5 PRAVNA UREDITEV REPUBLIKE SLOVENIJE

5.1 USTAVA

Ustava RS iz leta 1991 se tematike dela dotika večkrat, vendar le posredno. Tako že med splošnimi določbami ustave najdemo ustavno določbo, da je Slovenija pravna in socialna država (2. člen ustave RS). S tem ko ustava omenja kot enega izmed temeljev državnosti tudi socialnost, opozarja na posebno nalogo državnih organov, da kot javni interes prepoznajo potrebo po takem urejanju družbenih razmerij, ki omogoča posameznikom, da s svojim delom pridobivajo sredstva, potrebna zase in za svojo družino.

Dolžnost države je, da s predpisi zagotovi vse pogoje za uveljavitev tega cilja, hkrati pa tudi, da zagotovi socialno varnost oseb, ki so zaposlene, in tudi tistih, ki niso. Država je po ustavi dolžna ustvarjati možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije (prvi odstavek 5. člena ustave RS). To je mogoče doseči le, če so zakoni in drugi predpisi usklajeni s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo.

Na področju dela so to zlasti ratificirane konvencije Mednarodne organizacije dela kot specializirane OZN iz Ženeve in tudi akti Sveta Evrope, katerega članica je tudi Slovenija, prav tako pa tudi številne mednarodne pogodbe, ki so sklenjene neposredno s posameznimi državami (Možina, 2002, str. 328–329).

Za pravno urejenost dela in zaposlovanje tujcev v RS so pomembne tudi novele zakonov in podzakonskih aktov.

5.2 ZAKON O TUJCIH

Eden izmed prvih osamosvojitvenih pravnih aktov, ki je urejal status tujca je bil Zakon o tujcih (v nadaljevanju ZT), ki je stopil v veljavo leta 1992 .

Njegove pomanjkljivosti se kažejo predvsem v neurejenem pravnem položaju državljanov drugih republik bivše Jugoslavije, ki se niso odločili za državljanstvo RS ali pa je bila njihova vloga za sprejem v državljanstvo RS zavrnjena.

Okoliščine na področju migracijski tokov so se spremenile z novim položajem RS v evropskih integracijah, ko je junija 1996 RS podpisala pridružitveni sporazum z EU in začela z izvajanjem postopkov pravnega usklajevanja svoje zakonodaje z zakonodajo EU.

Novi Zakon o tujcih, sprejet leta 1999, z novimi spremembami in dopolnitvami v letu 2002, je prinesel bistveno drugačen pristop k pravnemu urejanju problematike

tujcev, predvsem zaradi prilagajanja slovenske zakonodaje evropskemu pravnemu redu na tem področju, ker je Republika Slovenija postala polnopravna članica EU. Z novim zakonom sta bila odpravljena poslovni in delovni vizumi, nadomestilo pa ju je dovoljenje za prebivanje. Tako tujec poleg delovnega dovoljenja sedaj potrebuje tudi dovoljenje za prebivanje zaradi zaposlitve in dela.

5.3 ZAKON O ZAPOSLOVANJU IN DELU TUJCEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Po osamosvojitvi leta 1991 je Republika Slovenija uredila status tujcev na trgu dela z Zakonom o zaposlovanju tujcev (v nadaljevanju ZZT) v letu 1992 (Ur. list RS, št. 33/92). Zakon je določal, da je temeljni pogoj za zaposlovanje tujca delovno dovoljenje, ločeval je delovno dovoljenje na vlogo delodajalca in delovno dovoljenje na vlogo tujca. To pomeni da je zakon urejal novo zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji, kot tudi status že zaposlenih delavcev iz tujih držav.

Zakon je urejal problematiko dela in zaposlovanje tujcev v Sloveniji do leta 2000.

Leta 2000 je bil sprejet sedaj veljavni ZZDT (Ur. list RS, št. 66/2000), ki je bil v celoti uveljavljen z letom 2001. Novi zakon je podrobneje in širše uredil problematiko dela in zaposlovanja tujca in hkrati anticipiral članstvo Slovenije v EU.

Zakon je uredil predvsem naslednja vprašanja:

- ureditev statusa že zaposlenih delavcev iz drugih delov bivše Jugoslavije, ki ob osamosvojitvi niso pridobili slovenskega državljanstva,
- ureditev novega zaposlovanja tujcev, kjer je bilo potrebno upoštevati bistveno spremenjene okoliščine na trgu delovne sile in temu ustrezno vgraditi zaščitno vlogo zakona glede prioritetenega zaposlovanja domačih delavcev.

Na podlagi navedenega zakona ima država bistveno drugačno regulacijsko vlogo pri obsegu in kakovosti tuje delovne sile, ki se zaposlujejo v RS.

Pogoji zaposlovanja so takrat bili bistveno strožji, saj se delodajalca, ki želi zaposliti tujega delavca, dodatno preverja – ali je v preteklosti posloval pozitivno, ni izkoriščal delavcev in ni kršil zakonodaje glede zaposlovanja tujcev oz. dela na črno.

Kršitelji niso mogli več pridobiti delovnih dovoljenj za zaposlovanje tujcev. Zakon uvaja tudi strožje sankcioniranje prekrškov, ki jih tudi natančno določa. V prej veljavni zakonodaji to ni bilo opredeljeno.

Zakon še vedno ščiti domačega delavca, kar se kaže tudi z Uredbo kvotnega sistema pri zaposlovanju in delu tujcev, s katerim se lahko omeji število tujcev na trgu dela ali prepove novo zaposlitev tujcev.

Tako se tujci večinoma zaposlijo oz. pridobijo delovno dovoljenje šele takrat, ko ni primernih domačih kandidatov, to je predvsem v gradbeništvu, kmetijstvu ter pri sezonskih delih.

Glede na trenutno situacijo v Sloveniji, menim da se bo v omenjenih panogah, kjer primanjkuje domače delovne sile, povečalo število tuje delovne sile.

Zadnji statistični podatki kažejo da največ tujcev prihaja prav iz Bosne in Hercegovine. Menim, da bo ta trend zaposlovanja še naraščal glede na to, da je Republika Slovenija ratificirala mednarodni sporazum o socialnem zavarovanju z RBiH ter mednarodni sporazum o dvojnem obdavčevanju.

5.4 SPREMEMBE ZAKONA O ZAPOSLOVANJU IN DELU TUJCEV

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev se je večkrat spreminjal in dopolnjeval, tako je tretjega decembra 2007 pričel veljati novi Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Uradni list RS, št. 76/2007).

Sprememba zakonodaje pomeni vrsto poenostavitev in poenotenje postopkov, ki so delodajalcem prijaznejši, saj združuje predpise s področja zaposlovanja in dela tujcev v en pravilnik (prej štirje), poleg tega pa prinaša tudi korenito zmanjšanje števila potrebnih obrazcev za pridobitev delovnega dovoljenja in za prijavo dela tujca, iz prejšnjih 34 na zdajšnjih 5.

Druge bistvene spremembe novele zakona so:

- prenos evropskih direktiv, ki se nanašajo na pravico do prostega gibanja in življenja na ozemlju držav članic, in hkrati natančneje določena pristojnost Vlade RS, da lahko uveljavlja ukrepe glede prostega gibanja delavcev;
- s ciljem pridobivanja raziskovalcev in študentov se preko več novih določb letem omogoča enostavnejši vstop na slovenski trg dela;
- na novo je določena možnost, da se tujcem z osebnim delovnim dovoljenjem z veljavnostjo 3 let ali za nedoločen čas omogoča zaposlovanje v agencijah za posredovanje dela drugemu uporabniku.

Za **osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev** so se zakonski pogoji zaostri:

- dokazilo o lastnih finančnih sredstvih v višini 10.000 EUR;
- dokazilo o lastništvu poslovnega prostora oz. ustrezna najemna pogodba v primeru, ko se določena dejavnost lahko opravlja le v poslovnem prostoru, ali dokazilo o lastništvu prostora (objekta) ali ustrezna najemna pogodba za prostor (objekt), kjer je sedež, v primeru ko poslovni prostor ni pogoj;
- po izteku veljavnosti osebnega delovnega dovoljenja za samozaposlitev za čas enega leta ne bo več sledila obnova postopka, ampak podaljšanje, pri katerem bo Zavod le preveril, če je tujec vpisan v Poslovni oz. Sodni register in izdal odločbo;
- po novem bo tujec po dveh letih (namesto treh) lahko pridobil osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let.

Osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let

- Ob že znanih kategorijah tujcev, ki so že do sedaj pridobili osebno delovno dovoljenje za tri leta, novela Zakona razširja pravico na sledeče kategorije:
- tujec z najmanj poklicno izobrazbo, ki je bil dve leti neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu;
- tujec, ki je v Sloveniji pridobil visokošolsko izobrazbo, in
- tujec, ki je po zaključku raziskovalnega dela v roku enega leta našel delodajalca in njegovi ožji družinski člani.

S tem se bo bistveno zmanjšalo število postopkov na ZRSZ in tujci z visokošolsko izobrazbo se bodo lažje odločali za zaposlitev v Sloveniji.

Dovoljenje za zaposlitev

Z novelo zakona je na novo določen rok 8 dni (sedaj 30 dni), v katerem mora Zavod delodajalca na podlagi prijave prostega delovnega mesta obvestiti, ali so v evidenci ustrezne brezposelne osebe ali ne.

Namesto pozitivnega poslovanja v preteklem letu in prepovedi novega zaposlovanja za novoustanovljena podjetja bo moral delodajalec izkazati 6-mesečno poslovanje v višini, ki zagotavlja izplačilo minimalnih plač za najmanj dva delavca in poravnane davke in prispevke iz naslova zaposlitve ter dela v času vložitve vloge za izdajo delovnega dovoljenja.

Zakon je spremenil čas veljavnosti prvega delovnega dovoljenja – prvo dovoljenje za zaposlitev ne bo več za 4 mesece + 8 mesecev. Dovoljenje za prvo zaposlitev se bo lahko izdalo z veljavnostjo do 12 mesecev in se podaljšalo do skupno 12 mesecev.

Poudarek je na izdaji prvega dovoljenja, postopek podaljšanja je enostavnejši.

Ne bo več sledila obnova delovnega dovoljenja za istega tujca pri istem delodajalcu, pač pa podaljšanje delovnega dovoljenja (ne bo prekinitve) in vlogo za podaljšanje dovoljenja za zaposlitev bo delodajalec moral vložiti 60 dni oz. najpozneje 30 dni pred iztekom veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev. Če vloga ne bo vložena pravočasno, se bo štela za novo vlogo.

Pri dovoljenjih za delo novela zakona prinaša novost zgolj na področju gostinstva in turizma, kjer je dovoljenje možno izdati večkrat v koledarskem letu vendar skupno trajanje oz. veljavnost dovoljenj za delo ne sme presegati šestih mesecev v posameznem koledarskem letu.

Prijava dela tujcev

Prijava začetka dela v primeru prve zaposlitve mora biti v roku 15 dni od vročitve dovoljenja za prebivanje.

Prijava začetka dela v primeru podaljšanja mora biti v roku 10 dni od vročitve delovnega dovoljenja.

Prijava, če delodajalec s tujcem sklene pogodbo o zaposlitvi, se za prijavo začetka dela šteje prijava tujca v socialno zavarovanje.

Odjava dela tujca

Odjava dela tujca je vedno obvezna v primeru prekinitve delovnega ali pogodbenega razmerja s tujcem pred iztekom veljavnosti dovoljenja, in sicer 3 delovne dni pred prekinitvijo delovnega ali pogodbenega razmerja s tujcem.

Če delodajalec s tujcem sklene pogodbo o zaposlitvi, se za prijavo začetka dela šteje prijava tujca v socialno zavarovanje s strani delodajalca.

Državljeni držav članic EU, EGP in Švicarske konfederacije ter njihovi družinski člani za samozaposlitev, zaposlitev ali delo v Republiki Sloveniji ne potrebujejo delovnega dovoljenja.

V primeru opravljanja storitev pa je izvajalec storitve dolžan pred začetkom dela predložiti izjavo o izvajanju storitve, ki mora vsebovati podatke o:

- številu napotenih delavcev,
- vrsti storitve,
- kraju in trajanju izvajanja storitve,
- imenovanem napotenem delavcu, ki bo vez med tujim delodajalcem in pristojnimi nadzornimi organi;

Delodajalec lahko opravlja storitve tudi z napotenimi delavci, ki so državljani tretjih držav, vendar mora v tem primeru podati izjavo, da imajo v državi, kjer ima delodajalec svoj sedež, urejen status.

Vir: <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnosti/tujci/novost>

5.5 VELJAVNI PREDPISI, KI UREJAJO ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI

Za zaposlovanje in delo tujca v Republiki Sloveniji veljajo različni predpisi, in sicer:

1. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (uradno prečiščeno besedilo) (ZZDT_UPB2) – (Ur. list RS, št. 76/2007)
2. Pravilnik o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (Ur. list RS, št. 37/2008)
3. Sklep o določitvi višine nadomestila posebnih stroškov – (Ur. list RS, št. 8/2001)

4. Pravilnik o vrstah, postopkih in načinih vodenja evidenc tujcev, ki se zaposlijo in delajo na ozemlju Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 68/2003)
5. Uredba o določitvi kvot delovnih dovoljenj za leto 2008, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela
http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/uredba_o_dolocitvi_kvote_delovnih_dovoljenj_s_katero_se_omejuje_shevilo_tujcev_na_trgu_dela/
6. Zakon o tujcih (uradno prečiščeno besedilo) (ZTuj-1-UPB3) (Ur. list RS, št. 107/2006)
7. Zakon o državljanstvu RS (Ur. list RS, št.1/1991, 96/2002)
8. Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (Ur. list RS, št. 65/2005)
9. Zakon o upravnih taksah (uradno prečiščeno besedilo) (ZUT-UPB3) (Ur. list RS, št. 42/2007),
10. Pravilnik o postopku prijave in objave prostega delovnega mesta ter načinu sporočanja podatkov Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (Ur. list RS, št. 50/99)
11. Zakon o splošnem upravnem postopku, ZUP-UPB2 (Ur. list RS, št. 24/2006)
12. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti – ZZZPB-UPB1 (Ur. list RS, št. 107/2006)
13. Zakon o delovnih razmerjih (Ur. list RS, št. 42/2002), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-A), Uradni list RS 103/2007
14. Pravilnik o načinu ugotavljanja pravice do prostega dostopa na trg dela državljanov EU in EGP ter njihovih družinskih članov (Ur. list RS št. 70/06)

Poleg omenjenih zakonskih in podzakonskih predpisov je pri urejanju zaposlovanja in dela tujcev potrebno upoštevati tudi določila drugih predpisov, saj imajo tujci načeloma že po ustavi enake pravice in dolžnosti kot domači delavci, razen če zakon za tujce določa posebno ureditev.

Vir: <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnosti/tujci>

5.6 RESOLUCIJA O IMIGRAIJSKI POLITIKI

Imigracijska politika je v Republiki Sloveniji opredeljena z Resolucijo o imigracijski politiki (v nadaljevanju ReIPRS), ki je bila sprejeta leta 1999.

Namen resolucije je določitev stališč in smeri vodenja imigracijske politike Republike Slovenije, ki bo v skladu z njenimi interesi ter mednarodnimi in humanitarnimi obveznostmi prispevala k blaginji njenih prebivalcev, družbenemu razvoju, zaščiti zdravja, varnosti in miru.

Pomen resolucije je v njeni vlogi krovnega in integrativnega vodila za izvršilno – pravno in izvajalsko – upravno raven imigracijske politike ter v njeni informativni vrednosti za različne interesne skupnosti in posameznike tako doma kot v tujini (ReIPRS, Ur.list RS, št. 40/99).

5.7 RESOLUCIJA O MIGRACIJSKI POLITIKI

Migracijska politika države vsebuje načela in smernice glede priseljevanja in integriranja tujcev v družbo. Ustrezna migracijska politika se v sodobnem svetu lahko oblikuje in izvaja samo v mednarodnih okvirih. Mednarodno sodelovanje in mednarodna koordinacija sta na področju migracij ključnega pomena. (Debelak et. al., 2002, str. 60).

Migracijska politika se v vsaki državi prepleta z vrsto vprašanj, še posebno tistih, ki se nanašajo na zaposlovanje tujcev, njihovih pravic ter medetničnih odnosov, kakor tudi odnosov z regionalnimi sosedami.

Republika Slovenija se je zavzela, da bo kot polnopravna članica Evropske unije uskladila svojo migracijsko politiko z že obstoječo evropsko.

Migracijska politika je v RS opredeljena z resolucijo o migracijski politiki (ReMPRS), ki je bila sprejeta na podlagi 5. člena Zakona o tujcih (Uradni list RS, št. 106/2002).

Za določanje migracijske politike RS je pristojen Državni zbor, ki na predlog vlade sprejema Resolucijo o migracijski politiki, s katero se določijo gospodarski, socialni in drugi ukrepi in dejavnosti, ki jih je treba na tem področju v državi izvajati.

Resolucija je programski dokument najvišjega zakonodajnega organa v državi, ki pomeni obvezen okvir in podlago za delovanje vseh drugih organov na tem področju. S tem aktom Državni zbor določi tudi dejavnosti in ukrepe, ki naj bi jih RS izvajala ob sodelovanju z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami. Resolucija je tudi dokument, ki naj bi vseboval splošne pogoje in dejavnosti, potrebne za pomoč pri integraciji tujcev v slovensko družbo. (Debelak et. al., 2002, str. 61).

5.8 KVOTNI SISTEM ZAPOSLOVANJA

Bistvena novost Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, v uporabi od 1. 1. 2001, je bila uvedba kvotnega sistema, s katerim država na podlagi stanja na trgu delovne sile regulira obseg tujcev na slovenskem trgu dela.

Skozi uveljavljanje kvot kot instrumenta, s katerim se omeji število tujcev na trgu delovne sile in s katerim se lahko prepove prvo zaposlovanje tujcev, se kaže, da ima migracijska politika pri obravnavi bodočih ekonomskih priseljencev omejevalni vpliv.

Po podatkih Urada za statistiko vlada na podlagi razmer na trgu vsako leto določi letno kvoto delovnih dovoljenj za tujca, dodatno pa lahko vlada oz. Ministrstvo določi še druge omejitve zaposlovanja tujcev v RS.

V petem členu Zakona o zaposlovanju in delu tujcev je tako določena tudi omejitev obsega tujcev v okviru zakonsko določenega števila tujih delavcev, to je v višini 5 % aktivnega prebivalstva RS.

V četrtem odstavku 5. člena Zakona o zaposlovanju in delu tujcev je določena razdelitev kvot po namenu uporabe za :

- zaposlovanje tujcev v RS,
- za napotene tujce v RS,
- za usposabljanje in izpopolnjevanje,
- za sezonsko delo tujcev,
- za individualne storitve tujcev.

V kvoto se ne všttevajo:

- tujci, za katere z ZZDT niso predpisana delovna dovoljenja,
- tujci z osebnim delovnim dovoljenjem,
- zastopniki in tuji napoteni delavci na dodatnem izobraževanju,
- tujci, državljani EU, EGS in švicarske konfederacije, za katere je dostop na trg prost.

Uveljavitev kvote je instrument, ki ga Republika Slovenija uporablja za zaščito svojega trga dela, saj z njo omejuje število delovnih dovoljenj tujcev – državljanov tretjih držav na domačem trgu dela.

Tabela 2: Izkoriščenost kvote od leta 2004 do novembra 2008

LETO	KVOTA	IZKORIŠČENOST	IZKORIŠČENOST V %
2004	17.100	15.092	88%
2005	16.700	15.525	93%
2006	18.500	17.765	96%
2007	29.500	29.089	99%
Nov. 2008	32.000	28.053	88%

Vir: ZZZRS, 2008, 29. 7. 2008

Iz tabele 2 je razvidno, koliko je znašala določena kvota za posamezno leto in koliko je bilo dejansko izkoriščenih kvot za posamezno leto vključno z novembrom 2008.

Tako je Vlada RS za leto 2008 odobrila 24.600 delovnih dovoljenj, julija letos pa je že povečala število za 7.400 delovnih dovoljenj oz. skupna kvota za leto 2008 je 32.000 delovnih dovoljenj (Uradni list RS št. 25/2008).

Razlogi za povečanje kvote so:

- po podatki ZZZRS je bilo na dan 31. 5. 2008 izkoriščenih 17.400 delovnih dovoljenj, oz. 70,70 %. Na isti datum je bilo še 7.843 nerešenih vlog za dovoljenje za zaposlitev in 2.302 nerešenih vlog za sezonske zaposlitve;
- v Sloveniji beležimo najnižje število brezposelnih oseb od osamosvojitve. Konec maja 2008 je bilo na evidenci ZZZRS registriranih 61.114 brezposelnih oseb. Trend upadanja se kaže v celotnem letu 2008, saj je bilo konec decembra 2007 še 68.411 brezposelnih oseb;
- neustrezna struktura brezposelnih oseb, med katerimi je 53,6 % žensk, 35,2 % starejših od 50 let, 52,4 % dolgotrajno brezposelnih in 17,4 %, ki iščejo prvo zaposlitev;
- po anketi ZZZRS o napovedi zaposlovanja za leto 2008, v kateri delodajalci, ki zaposlujejo 90,80 % skupnega števila zaposlenih pri vseh poslovnih subjektih, napovedujejo za 4,2 % višje zaposlovanje, kot so bile napovedi za leto 2007;
- nizka raven zaposlovanja državljanov iz držav članic EU, ki se od leta 2004 giblje od 2.000 do 3.500; po zadnjih podatkih jih je bilo konec maja 2008 na slovenskem trgu dela 3.331.

Struktura brezposelnosti oseb, napovedi zaposlovanja v letu 2008, nizka raven zaposlovanja državljanov EU so kazalci, na podlagi katerih lahko ugotovimo, da z dano strukturo brezposelnih ne bo možno zagotoviti ustreznega kadra ter da je povečanje kvot v predlagani višini nujno za nemoteno poslovanje slovenskega gospodarstva. (Vir; MDDSZ, informacije za javnost).

Kvota v višini 32.000 delovnih dovoljenj se razdeli po namenih v višini:

- 20.900 dovoljenj za zaposlitev tujcev,
- 2.000 dovoljenj za delo napotnim tujcem,
- 50 dovoljenj za delo za usposabljanje in izpopolnjevanje,
- 8.000 dovoljenj za delo za sezonsko delo tujcev in
- 50 dovoljenj za delo za individualne storitve tujcev,
- 1.000 nerazporejenih oz. dodatnih.

V tabeli 3.(na strani 23) je prikazano izkoriščenost kvot v letu 2008 po posameznih delovnih dovoljenj na dan 30.11. 2008.

Tabela 3: Izkoriščenost kvot v letu 2008 po posameznih delovnih dovoljenj na dan 30.11.2008

Vrsta delovnega dovoljenja	Kvota 2008	Kvota 2008/18.7.2008	Izkorišč 30.11.08
Dovoljenje za zaposlitve VSA	13.500	20.900	19.989
Dovoljenja za prve zaposlitve - P 62, BKT 4M			15.367
Prehod iz sezonskega dela v redno zaposlitev - P 68, BKT P8			4.622
Dovoljenje za sezonska d. -skupaj	8.000		6.866
Dovoljenje za sezonsko delo – gradbeništvo			6.547
Dovoljenje za sezonsko delo – kmetijstvo			244
Dovoljenje za sezonsko delo – splošno			25
Dovoljenje za sezonsko delo – turizem in gostinstvo			50
Dovoljenje za delo – napoteni	2.000		1.117
Dovoljenje za delo - usposabljanje	50		50
Dovoljenje za delo – individualne	50		31
Dodatna	1.000		
SKUPAJ	24.600	32.000	28.053

6 PROCES ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ RBIH V RS

6.1 DELOVNO DOVOLJENJE

Če se želi tujec iz BIH zaposliti v RS, mora predhodno pridobiti delovno dovoljenje. To je prvi pogoj.

Delovno dovoljenje se praviloma izda na vlogo delodajalca, temeljni pogoji za izdajo delovnega dovoljenja so odvisni od trenutne situacije na trgu dela oz. pomanjkanja ustreznih domačih kandidatov. Lahko pa za dovoljenje zaprosijo tudi tujci sami. V tem primeru je izdaja delovnega dovoljenja vezana na poseben status tujca oz. naravo dela in se izdaja ne glede na stanje na trgu dela.

Delovno dovoljenje omogoča tujcem zaposlitev in je podlaga za pridobitev dovoljenja za prebivanje, in je posebno dovoljenje ki ga izdaje Ministrstvo za notranje zadeve oz. Upravna enota.

Pri tem naj omenim svojo izkušnjo, ki verjetno ponazarja interese večine delavcev, ki iščejo delo v tujini. Ko smo bili lansko leto na obisku doma v BIH, nas je prišel pozdravit sosed, ki je izrazil željo, da se zaposli v Sloveniji. Dejal je, da je v BIH denar zelo težko zaslužiti in da družine ne more več vzdrževati. Ko pa smo ga vprašali, kaj bi delal in kako – kot sezonski delavec, kot samozaposlen itn., je odvrnil, da delo in oblika zaposlitve nista pomembna, pomembno je le, da bo lahko zaslužil denar za preživetje.

V praksi večina tujcev, ki pridejo iz BIH, res ne ve, kakšno delovno dovoljenje imajo in za koliko časa.

V nadaljevanju zato predstavljam vrste delovnih dovoljenj, ki jih pozna ZZDT.

6.2 VRSTE DELOVNIH DOVOLJENJ

Z novelo ZZDT iz meseca decembra 2007 poznamo naslednje vrste delovnih dovoljenj:

- Osebno delovno dovoljenje,
- Dovoljenje za zaposlitev,
- Dovoljenje za delo.

6.2.1 Osebno delovno dovoljenje

Osebno delovno dovoljenje tujcu omogoča, da se lahko prijavi na ZZZRS kot brezposelna oseba ali pa se zaposli v RS po veljavni delovno pravni zakonodaji.

Glede na vrsto delovnega dovoljenja in na časovno veljavnost, se osebna delovna dovoljenja delijo na:

1) Za osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let lahko zaprosi:

- ožji družinski član slovenskega državljana, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine,
- ožji družinski član tujca z osebnim delovnim dovoljenjem za nedoločen čas, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine, če je pred tem najmanj dve leti že bival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje,
- slovenski izseljenec ali njegov potomec do tretjega kolena v ravni črti, ki nima slovenskega državljanstva,
- samozaposleni tujec, ki je v Republiki Sloveniji dve leti neprekinjeno samozaposlen in je vpisan v poslovni register,
- tujec z najmanj poklicno izobrazbo, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu predniku,
- delovni migrant, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu predniku,
- tujec, ki je zadnji letnik šolanja končal v Republiki Sloveniji in pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo, če si v roku enega leta od pridobljenega naziva najde delodajalca ali se samozaposli,
- tujec, ki je v Sloveniji zaključil program raziskovalnega dela in si v roku enega leta najde delodajalca ali se samozaposli,
- ožji družinski član tujca iz prejšnje točke,
- ožji družinski član tujca s statusom raziskovalca,
- oseba s subsidiarno zaščito.

Osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let se lahko tujcu ponovno izda za enako obdobje, če so izpolnjeni enaki pogoji kakor pri prvi ali drugi vlogi in z zakonom določeni pogoji.

2) Osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas,

Za osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas lahko zaprosi begunec in tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji.

3) Osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev,

Tujec lahko ustanovi ali soustanovi osebno gospodarsko družbo (k.d., d.n.o) in na podlagi ustanoviteljskih pravic zastopa družbo, ali se registrira kot samostojni

podjetnik posameznik, če ima veljavno osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, treh let ali osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas. To pomeni, da mora tujec pred registracijo pridobiti osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, treh let ali osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas.

Tujec lahko pridobi osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, če izpolnjuje naslednje pogoje:

- da ima veljavno dovoljenje za prebivanje,
- da je pred registracijo oziroma vpisom najmanj eno leto neprekinjeno prebival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za prebivanje.

Pogoj enoletnega prebivanja ni izpolnjen, če je bilo dovoljenje za prebivanje izdano na podlagi delovnega dovoljenja za sezonska dela, za izvajanje čezmejnih storitev z napotnimi oziroma nameščenimi delavci ali za usposabljanje in izpopolnjevanje.

Pogoj enoletnega prebivanja ne velja za slovenskega izseljenca ali njegovega potomca do tretjega kolena v ravni vrsti.

- da izkaže lastna finančna sredstva v višini 10.000 eurov
- da v primeru, ko se določena dejavnost lahko opravlja le v poslovnem prostoru, izkaže lastništvo poslovnega prostora oziroma ustrezno najemno pogodbo ali, da v primeru, ko poslovni prostor ni pogoj, izkaže lastništvo prostora (objekta) ali ustrezno najemno pogodbo za prostor (objekt), kjer ima sedež.

Za delovnega migranta pogoja iz 1. in 2. točke ne veljata.

Osebno delovno dovoljenje za čas, določen s posebnim zakonom,

Za osebno delovno dovoljenje lahko zaprosi prosilec za mednarodno zaščito in oseba z začasno zaščito. Prosilcu za mednarodno zaščito se osebno delovno dovoljenje izda eno leto po vložitvi prošnje za mednarodno zaščito, in sicer za čas treh mesecev z možnostjo podaljšanja. Osebi z začasno zaščito se osebno delovno dovoljenje izda za čas trajanja statusa osebe z začasno zaščito.

Osebno delovno dovoljenje na podlagi mednarodne pogodbe,

Osebno delovno dovoljenje se lahko izda tudi v primerih in za čas, kot ga določa mednarodna pogodba. Če mednarodna pogodba tako določa, se osebno delovno dovoljenje lahko izda tudi brez plačila taks.

6.2.2 Dovoljenje za zaposlitev

Dovoljenje za zaposlitev se izda za čas, ki ga delodajalec opredeli v vlogi, ki pa ne more biti daljši od enega leta.

1) Prva zaposlitev je zaposlitev tujca, ki nima dovoljenja za prebivanje v Republiki Sloveniji. Pri delovnih migrantih se kot prva zaposlitev šteje, če delovni migrant ob vložitvi vloge delodajalca nima delovnega dovoljenja.

2) Nova zaposlitev je prva zaposlitev ali zaposlitev tujca, ki že ima dovoljenje za prebivanje.

3) Zaposlitev brez kontrole trga je natančneje opredeljena s Pravilnikom o postopkih in dokazilih za odločanje o izdaji dovoljenja za zaposlitev v primerih, ko zaposlitev tujca zaradi narave dela ni vezana na trg dela (Uradni list RS, št. 70/06). Ponavadi gre za zaposlitev športnikov, kulturni delavcev, lektorjev, osebje v diplomatskih predstavništvi, ki nima privilegiranega statusa in podobo.

6.2.3 Dovoljenje za delo

Dovoljenje za delo je oblika delovnega dovoljenja z vnaprej določeno časovno omejitvijo, na podlagi katerega se tujec lahko začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji v skladu z namenom, za katerega je bilo dovoljenje izdano. Dovoljenje za delo se izda v okviru kvote, določene za posamezni namen, brez dodatnega preverjanja stanja in razmer na trgu dela.

Dovoljenje se lahko izda za naslednje namene:

- delo napoteni delavcev,
- usposabljanje in izpopolnjevanje tujcev,
- sezonsko delo tujcev,
- delo tujih zastopnikov,
- individualne storitve tujcev.

Dovoljenje za delo se izda v okviru kvote za namen brez preverjanja stanja na trgu dela.

6.3 POSTOPEK PRIDOBITVE DELOVNEGA DOVOLJENJA

Ker je namen moje naloge, da obravnava zaposlovanje tujcev iz BIH, v nadaljevanju predstavljam postopek pridobitve delovnega dovoljenja za tujca iz BIH, ki se prvič zaposluje v RS in bo pridobil prvo dovoljenje za zaposlitev.

Delodajalec, ki želi zaposliti tujca iz BIH, mora najprej prijaviti potrebo po delavcu na posebnem obrazcu PD pri območni službi zavoda, po novem jih to večina naredi v elektronski obliki (vzorec obr. PD je v prilogi 1, na strani 1). Potrebo po delavcu mora

prijaviti najkasneje pet dni prej (prej 8), preden vloži prošnjo za pridobitev delovnega dovoljenja.

K vlogi za izdajo delovnega dovoljenja za zaposlitev mora priložiti še poseben izpolnjen obrazec OBR ZRSZ – TUJ – 2 (vzorec obr. je v prilogi 2 na strani 2), ki je hkrati tudi prošnja za izdajo dovoljenja za zaposlitev. K prošnji za izdajo dovoljenja za zaposlitev mora predložiti svojo izjavo o šestmesečnem poslovanju na predpisanem obrazcu ZRSZ-TUJ -2-3 (glej prilogo 3 na strani 4) ter en izvod pogodbe o zaposlitvi, podpisane obojestransko, v kolikor ima tujec že urejen status v RS. V primeru, da tujec nima urejenega statusa prebivanja v RS, zadostuje samo podpis delodajalca ter obvezno plačilo upravne takse za delovno dovoljenje. Druge podatke o delodajalcu, kot so registracija podjetja, podatki o poravnanih davkih in prispevkih iz naslova zaposlitve ter obvestilo območne službe zavoda o ustreznih kandidatih v evidenci brezposelnih oseb zavod pridobi po uradni dolžnosti.

K vlogi mora delodajalec oddati še fotokopijo potnega lista tujca ter dokazilo o ustrezni izobrazbi. Kot ustrezna izobrazba se šteje izobrazba, pridobljena v BIH. Ker je BIH podpisnica Haškega sporazuma, zadostuje prevod diplome v slovenski jezik, ki je overjena z apostile pečatom.

Spodbudna informacija, ki sem jo dobila na ZZZRS, je, da se V Republiki Sloveniji ne zaposlujejo samo nekvalificirani delavci, ampak ima večina delavcev iz BIH najmanj četrto ali peto stopnjo strokovne izobrazbe.

6.4 IZDAJA DELOVNEGA DOVOLJENJA

Pristojni organ za izdajo, prenehanje veljavnosti in odvzem delovnih dovoljenj je Zavod za zaposlovanje, ki to izvaja v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku. O pritožbah zoper odločbe in ukrepe, ki jih na prvi stopnji izda Zavod za zaposlovanje, odloča Ministrstvo za delo. (9. člen ZZDT)

Kot sem že omenila, delovno dovoljenje temelji na Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev, ki določa pogoje, pod katerimi se lahko tuji državljan zaposli ali dela v RS. Vsebina in oblika vlog za pridobitev delovnih dovoljenj, načini vodenja evidence o izdanih delovnih dovoljenjih in tujcih, zaposlenih v RS, ter način obveščanja o sklenitvah in prenehanju delovnega razmerja oz. pogodbe o zaposlitvi, pa se natančneje opredeli v pravilniku o izvajanju Zakona o zaposlovanju in delu tujcev.

Delovna dovoljenja se izdajo glede na namene, kot so:

- osebno delovno dovoljenje
- dovoljenje za zaposlitev
- dovoljenje za delo

O vlogi za izdajo delovnega dovoljenja odloči Zavod za zaposlovanje z odločbo.

Omenila bi, da pri izdaji delovnega dovoljenja tujca vpišejo v register prebivalstvo RS, ki se mu določi tudi slovenska matična številka (EMSO).

6.5 POSPOPEK PRIJAVE DELA TUJCA

Prijava dela tujcev je obvezna in je opredeljeno v 29. členu ZZDT, v 29. a členu pa zakon opredeljuje, da je prijavo dela tujca, ki pred izdajo delovnega dovoljenja nima urejenega statusa prebivanja, zavezanec dolžan opraviti v roku 15 dni od vročitve dovoljenja za prebivanje.

Primer iz prakse:

Ko delodajalec dobi delovno dovoljenje za tujca, ga odda (skupaj z drugimi dokazili, kot so potrdilo o komercialnem zavarovanju, slika, fotokopija potnega lista) na Upravni enoti, kjer morajo odobriti dovoljenje za prebivanje. Ko UE dovoljenje odobri, ga pošlje na diplomatsko konzularno predstavništvo v Sarajevo, kjer prosilec prevzame dovoljenje oz. vizo.

Ko je to urejeno, lahko ta vstopi v RS. V roku treh dni mora prijaviti začasno prebivališče. Ko delodajalec dobi potrdilo o začasnem prebivališču, delavca prijavi v invalidsko in zdravstveno zavarovanje z obr. M-1.

Prejšnji zakon je zahteval, da se na posebnem obrazcu ZZZRS prijavi delo tujca z fotokopijo delovnega dovoljenja, fotokopijo obr. M-1, overjeno fotokopijo potnega lista z vizo (glej prilogo 4 in 5 na strani 5 in 6).

Po novem to ni več potrebno, ker so baze podatkov povezane in se prijava dela šteje od dneva prijave v invalidsko in zdravstveno zavarovanje.

6.5.1 Postopek odjave tujca

Delodajalec je dolžan odjaviti delo tujca v primeru prekinitve delovnega ali pogodbenega razmerja s tujcem pred iztekom veljavnosti dovoljenja za delo ali dovoljenja za zaposlitev. Za odjavo dela tujca se šteje vrnitev dovoljenja za delo ali dovoljenja za zaposlitev, v skladu s šestnajstim odstavkom 8. člena ZZDT. Zavod za zaposlovanje izda potrdilo o odjavi dela (29. c člen ZZDT).

6.6 PODALJŠANJE DELOVNEGA DOVOLJENJA

Po prvi zaposlitvi se dovoljenje za zaposlitev na podlagi vloge istega delodajalca za istega tujca lahko podaljša za čas do skupno 12 mesecev, če je imel tujec v času veljavnosti prvega dovoljenja za zaposlitev dovoljenje za prebivanje in prijavljeno socialno zavarovanje ter je delodajalec prijavil začetek dela tujca.

Dovoljenje za zaposlitev se lahko po enoletni zaposlitvi na podlagi vloge istega delodajalca za istega tujca podaljša za čas do enega leta, če so izpolnjeni pogoji, določeni z ZZDZ-UPB-2 in če tujec v času veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev ni bil pravnomočno sankcioniran z globo za prekršek ZZDT-UPB-2 ali po zakonu, ki ureja preprečevanje zaposlovanja in dela na črno.

Vlogo za podaljšanje dovoljenja za zaposlitev lahko delodajalec vloži 60 dni oziroma najpozneje 30 dni pred iztekom veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev. Ob pravočasno vloženi vlogi za podaljšanje dovoljenja za zaposlitev, Zavod za zaposlovanje v primeru, da podaljšano dovoljenje ni izdano pred iztekom veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev, izda potrdilo o vloženi vlogi, ki velja kot dovoljenje za zaposlitev do dokončnosti odločbe o podaljšanju dovoljenja za zaposlitev. Če vloga ni vložena pravočasno, se šteje za novo vlogo.

Sezonskih dovoljenj ni možno podaljšati, razen v nekaterih primerih.

Delodajalec lahko za tujca le enkrat v koledarskem letu zaprosi za dovoljenje za sezonsko delo z veljavnostjo do treh mesecev, razen:

- dovoljenje za delo na področju kmetijstva in gozdarstva se lahko podaljša ali ponovno izda istemu ali drugemu delodajalcu in sicer največ trikrat letno, če skupno trajanje dela ne presega šest mesecev v koledarskem letu,
- delodajalec lahko, na podlagi mnenja zbornice, pristojne za kmetijstvo in gozdarstvo, da je prišlo do izrednih pridelovalnih pogojev (podaljšanje vegetacije), zaprosi za izjemno podaljšanje dovoljenja za delo za največ en mesec.

Delodajalec je lahko pravna ali fizična oseba, registrirana za opravljanje dejavnosti, ter fizična oseba, ki je lastnik ali zakupnik kmetije ali gozda oziroma kmetijskega zemljišča.

Dovoljenje za delo na področju gostinstva in turizma se lahko izda večkrat v koledarskem letu. Skupno trajanje dela oziroma veljavnost dovoljenj za delo ne sme presegati šestih mesecev v posameznem koledarskem letu.

Dovoljenje za sezonsko zaposlitev na področju gradbeništva je omejeno na največ devet mesecev v kateremkoli dvanajstmesečnem obdobju.

Za tujca, ki je opravljal sezonsko delo, se lahko delovno dovoljenje za katerikoli namen ponovno izda v naslednjem koledarskem letu. Po izteku veljavnosti dovoljenja za delo za sezonsko delo v gradbeništvu se lahko delovno dovoljenje za katerikoli namen ponovno izda po preteku sedmih mesecev.

Delodajalec, pri katerem je tujec opravljal sezonsko delo, lahko pridobi dovoljenje za zaposlitev pod pogoji, določenimi za novo zaposlitev tujca.

Za opravljanje sezonskega dela delodajalec in tujec skleneta delovno razmerje za določen čas. Delovnega razmerja ni treba skleniti, če se delo opravlja do največ trideset dni na področju kmetijstva in gozdarstva.

Z Uredbo o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2008, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela je določeno, da se lahko posameznemu delodajalcu izda največ toliko dovoljenj za delo za sezonska dela v gradbeništvi, kolikor je bilo pri njem v preteklem koledarskem letu za najmanj šest mesecev zaposlenih delavcev. V to število niso všteti tujci, ki so bili zaposleni na podlagi dovoljenja za delo za sezonsko delo.

6.7 DOVOLJENJE ZA PREBIVANJE

V prejšnjem poglavju sem omenila, da ko tujec pridobi delovno dovoljenje, še ne more takoj začeti z delom, ker si mora pred tem urediti stalno ali začasno bivanje. Dovoljenje za prebivanje pomeni bivanje za določen namen (Ztuj-1-UPB3; Uradni list RS, št. 107/2006).

Tako si mora tujec iz BIH, ki se želi zaposliti in delati v RS, urediti dovoljenje za prebivanje, da lahko vstopi v RS, mora imeti veljaven potni list.

Dovoljenje za prebivanje se izda kot :

- dovoljenje za začasno prebivanje, se izda za določen čas in za določen namen
- dovoljenje za stalno prebivanje, se izda brez omejitev glede trajanja in namena bivanja v RS. Tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje, izdanem po Zakonu o tujcih (Ztuj-1-UPB3; Ur. list RS, št. 107/2006), ima status rezidenta za daljši čas, kar se na izdanem dovoljenju tudi označi.

6.8 PRIDOBITEV DAVČNE ŠTEVILKE

Ko pa tujec in delodajalec pridobita vsa potrebna dovoljenja ter uredita vse prijave, nastopi vprašanje, kako tujcu plačati za opravljeno delo, saj fizični osebi ni mogoče nakazati nobenega nakazila brez davčne številke. To pomeni, da je potrebna še prijava v davčni register. Davčna številka je torej tako kot EMŠO identifikacijski znak tujca. Fizična oseba mora davčnemu organu predložiti na vpogled osebni dokument, s katerim lahko dokaže svojo istovetnost in priložiti listine, na katerih temeljijo podatki, ki se vpisujejo, spreminjajo ali dopolnjujejo. (Glej prilogo 6 na strani 7)

Listine, na katerih temeljijo podatkih, so zlasti:

- osebni dokument, iz katerega je razvidna istovetnost fizične osebe,
- potrdilo o prijavi oz. odjavi stalnega ali začasnega prebivališča,
- potrdilo o šolanju (če gre za študenta ali dijaka),
- digitalno potrdilo, iz katerega je razvidno, da ima fizična oseba E – certifikat,
- pooblastilo (če gre zastopanje fizične ali pravne osebe),

- delovno dovoljenje (če gre za tujca ki ima v RS delovno dovoljenje),
- potrdilo o kapitalski naložbi, iz katerih je razvidno da ima fizična oseba naložbe),
- druge listine, na katerih temeljijo podatkih, ki se vpisujejo v davčni register.

Davčno številko tujci večinoma dobijo takoj na Davčnem uradu RS oz. na izpostavah občin, kjer imajo prijavljeno prebivanje. Po pridobitvi davčne številke se mora na banki odpreti še transakcijski račun, kamor je mogoče nakazovati osebni dohodek.

6.9 IZDAJA DELOVNE KNJIŽICE

Delovna knjižica se izda državljanu RS, ki je izpolnil 15 let starosti, tujim državljanom, ki imajo delovno dovoljenje, in tujcu, ki za delo v RS ne potrebujejo delovnega dovoljenja.

K vlogi se priložijo naslednje priloge:

- obrazec delovne knjižice oz. potrdilo o plačilu materialnih stroškov za novo delovno knjižico (trenutno znaša 2,24 EUR),
- original ali overjeno kopijo šolskega spričevala, diplome ali overjeni prevod šolskih spričeval, pridobljenih v tujini,
- osebni dokument s fotografijo, s katerim se izkazuje istovetnost,
- delovno dovoljenje, če gre za tujca, razen če gre za tujca, ki v RS ne potrebuje delovnega dovoljenja.

Zahtevek za izdajo delovne knjižice se vloži pri UE, pristojni glede na kraj stalnega oz. začasnega prebivališča ali glede na sedež delodajalca, kjer delavec sklene delovno razmerje. Tudi delovno knjižico UE praviloma izda takoj. (Glej prilogo 7 na strani 8)

Tuji delavci, pa tudi domači so dolžni delodajalcu izročiti delovno knjižico ter podpisati izjavo, da je delovna knjižica izročena delodajalcu, fotokopijo davčne številke ter številko transakcijskega računa, na katerega mu delodajalec lahko nakaže osebni dohodek.

Na koncu bi še omenila, da morajo tako tujci kot domači delavci preden nastopijo delo opraviti zdravniški pregled ter narediti izpit iz varstva pri delu. S tem se proces zaposlovanja tujca iz BIH tudi konča.

7 ZGODOVINSKI PREGLED ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI

Ko govorimo o problematiki zaposlovanja tujcev v Sloveniji, moramo opozoriti na dva zelo pomembna mejnika, to sta leto osamosvojitve RS (1991) in vstop Slovenije v EU leta 2004. Zato bom zgodovinski pregled zaposlovanja tujcev razdelila v dva sklopa in ju predstavila po obdobjih od 1991 do 2000 in od 2001 do 2007.

7.1 ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BIH V OBDOBJU OD 1991 - 2000

Problematika zaposlovanja tujcev v Sloveniji se začne po osamosvojitvi leta 1991. Prvi ZZT iz leta 1992 je urejal na eni strani novo zaposlovanje tujcev v Sloveniji in s tem tudi zaščito domačih iskalcev zaposlitve, na drugi strani pa je urejal status že zaposlenim delavcem iz drugih delov nekdanje Jugoslavije, ki so po osamosvojitvi Slovenije in po sprejemu osamosvojitvene zakonodaje postali tujci na slovenskem trgu dela.

ZZT je vpeljal osebna delovna dovoljenja (v nadaljevanju ODD) za določen in nedoločen čas ter delovna dovoljenja (v nadaljevanju DD). ODD so lahko pridobili posamezniki pod posebnimi pogoji, ki so bili pretežno vezani na dolžino bivanja v Sloveniji. DD pa so se izdajala na zahtevo delodajalcev. Prva delovna dovoljenja, ki so bila izdana za nedoločen čas, so položaj tujcev na slovenskem trgu praktično izenačevala s položajem domačih delavcev.

Druga ODD pa so veljala za eno leto. Po izteku veljavnosti je moral delodajalec za istega tujca zaprositi za izdajo novega delovnega dovoljenja.

Omenjeni zakon je bil kratek in je urejal le najpreprostejše, nato je bil leta 2000 sprejet sedaj veljavni Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT) (Ur. list RS, št. 66/2000), ki je bil v celoti uveljavljen leta 2001 in v letu 2005 dopolnjen (Ur. list RS, št. 101/2005). Novi zakon je že anticipiral članstvo Slovenije v EU in je veliko bolj kompleksno uredil zakonodajno problematiko.

V nadaljevanju bom predstavila veljavna delovna dovoljenja od leta 1992 do 2000 ter izdajo delovnih dovoljenj tujcem po izobrazbi in poreklu v letih 1994 in 2000 ter izdajo delovnih dovoljenj po območnih enotah za leti 1996 in 2000.

Tabela 4: Veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev v Sloveniji v letih od 1992 do 2000 po vrsti (stanje 30. 12.)

leto	Delovno dovoljenje	ODD za nedoločen čas	ODD za določen čas	vsa dovoljenja
1992	4.429	13.352	18.853	36.634
%	12,1	36,4	51,5	100,0
1993	17.011	13.663	871	31.545
%	53,9	43,3	2,8	100,0
1994	20.906	13.660	801	35.367
%	59,1	38,6	2,3	100,0
1995	23.504	13.727	716	37.947
%	61,9	36,2	1,9	100,0
1996	23.804	13.738	653	38.195
%	62,3	36,0	1,7	100,0
1997	20.883	13.744	661	35.288
%	59,2	38,9	1,9	100,0
1998	20.373	13.693	702	34.768
%	58,6	39,4	2,0	100,0
1999	22.965	13.680	1.146	37.791
%	60,8	36,2	3,0	100,0
2000	24.429	13.668	2.223	40.320
%	60,6	33,9	5,5	100,0

Vir: Malačič et.al, 2006, str. 62

V tabeli 4 je prikazano absolutno in relativno število veljavnih delovnih dovoljenj za zaposlitev tujcev v Sloveniji v letih od 1992 do 2000 po vrsti in stanju ob koncu leta. Iz tabele je razvidno, da je bilo že konec leta 1992 število vseh delovnih dovoljenj visoko, saj je znašalo 36.634. Ta številka predstavlja le spremembo statusa številnih ljudi, ki so po novem zakonu dobili status tujca, ne pa novega pritoka ljudi v Slovenijo. Leta 1993 se je število delovnih dovoljenj znižalo na 31.545, kar je bilo posledica ekonomske krize zaradi izgube trgov in gospodarske tranzicije v državi. Leta 1994 se je število delovnih dovoljenj ponovno povečalo in se je do leta 2000 gibalo med 34.768 in 40.320.

V večini let je bilo na zahtevo slovenskih delodajalcev izdanih okrog 60 % vseh delovnih dovoljenj. Povpraševanje po tujih delavcih so spodbujali številni dejavniki kljub razmeroma visoki domači brezposelnosti.

Tabela 5: Veljavna delovna dovoljenja tujcev po izobrazbi in poreklu v letih 1994 in 2000.

Leto	1994			2000		
	I – IV	V – VIII	skupaj	I-IV	V-VIII	skupaj
Drž.bivše.Jug	30.104	4.015	34.119	34.492	3.574	38.066
BIH	14.819	986	15.805	19.286	906	20.192
Hrvaška	7.035	2.350	9.385	6.110	1.890	8.000
Makedonija	1.642	78	1.720	3.694	155	3.849
ZR Jugoslavija	6.890	319	7.209	5.402	623	6.025
Ostale države	540	708	1248	1131	1123	2254
Skupaj	30.926	4.441	35.367	35.623	4.697	40.320

Vir: Malačič et.al, 2006, str. 63

Iz tabele 5 je razvidna zelo slaba izobraženost tujcev iz BIH in do konca leta 2000 se stanje še slabša. To pomeni, da so se zaposlovali večinoma slabo izobraženi delavci in da so se delovna dovoljenja izdajala predvsem za delavce s I in II stopnjo izobrazbe. Po številu delovnih dovoljenj je BIH na prvem mestu, ob koncu leta 2000 pa je ji je pripadlo kar 50 % vseh delovnih dovoljenj v Sloveniji.

V tabeli 6 (na strani 34) je prikazano 10 območnih služb ZZZRS ter centralna služba, ki je v tem obdobju izdajala sorazmerno malo ODD in nič DD na zahtevo delodajalcev. Po številu izdanih delovnih dovoljenj je prva OS Ljubljana, sledijo ji Nova Gorica, Koper, Kranj ter ostale območne službe.

Povpraševanje po tujih delavcih so spodbujali številni dejavniki, najpomembnejši med njimi so bili slabo plačana delovna sila, kronično dolgoletno pomanjkanje delovne sile v nekaterih dejavnostih (gradbeništvo, kmetijstvo), težke delovne razmere in nepripravljenost domačih iskalcev zaposlitve, da sprejmejo takšno delo.

Tabela 6: Delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev v letih 1996 in 2000 po območnih enotah ZRSZZ (stanje 31. 12. 2000)

Območne enote	1996			2000		
	DD	ODD	skupaj	DD	ODD	skupaj
Celje	2.203	1.169	3.372	1.820	1.188	3.008
Koper	2.647	690	3.337	2.299	698	2.997
Kranj	2.346	1.440	3.786	1.413	1.440	2.853
Ljubljana	8.378	6.126	14.504	11.092	6.130	17.222
Maribor	1.546	1.881	3.427	1.878	1.857	3.735
Murska Sobota	401	60	461	249	62	311
Nova Gorica	2.728	581	3.309	1.646	543	2.189
Novo Mesto	1.579	555	2.134	1.374	558	1.932
Sevnica	898	354	1.252	700	354	1.054
Velenje	1.078	996	2.074	1.484	959	2.443
Centralna služba	0	539	539	474	2102	2.576
Skupaj	23.804	14.391	38.195	24.429	15.891	40.320

Vir: Malačič, 2006, str. 64

Od leta 2000 pa se stanje spreminja ter se začneja novo obdobje, v katerem se spremeni tudi zakonodaja, ki ureja problematiko zaposlovanja tujcev. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev je bil v celoti uveljavljen leta 2001. Osnovna značilnost ZZDT je njegova celovitost in anticipiranje članstva Slovenije v EU. Zakon je prinesel več novosti, med katere sodi tudi bolj jasna opredelitev pojmov, zlasti vrst delovnih dovoljenj. Poleg klasičnih zaposlitev ureja tudi delo delavcev tujih firm (npr. detaširanih delavcev), poslovodnih delavcev, delo znanstvenikov, umetnikov, športnikov ipd. Hkrati pa tudi eksplicitno navaja tiste vrste tujcev, za katere se zakon ne uporablja (npr. tujci z začasnim zatočiščem, imuniteto, statusom poročevalca, šolajočih se oseb, nadalje za duhovnike, ustanovitelje podjetij, člane nadzornih svetov, poslovne obiskovalce, udeležence kulturnih delavnic in kolonij itd.).

Še posebej pa je treba poudariti, da se ZZDT ne uporablja za državljane članic EU, katerim je vzajemno omogočen prost dostop do trga dela in zaposlovanja in prost pretok storitev, ki se izvajajo z napotenimi delavci. Ključna je povezanost ZZDT in resolucije o migracijski politiki, s katero Državni zbor določi temelje politike zaposlovanja in dela tujcev. Bistvena novost je, da ZZDT obvezuje vlado, da v skladu z migracijsko politiko in ob upoštevanju stanja in gibanja na trgu dela letno določi kvoto DD, s katerim naj bi se omejilo število tujcev na slovenskem trgu dela. Zgornja meja kvote je 5 % aktivnega prebivalstva RS po podatkih Statističnega urada (SURS).

7.2 ZAPOSLOVANJE TUJCEV IZ BIH V OBDOBJU 2001 - 2007

V omenjenem obdobju na področju zaposlovanja tujcev izstopa leto 2004, ko je Slovenija postala polnopravna članica EU. Do takrat kljub novemu zakonu, ni bilo veliki sprememb. Članstvo v EU je za zaposlovanje tujcev v Sloveniji posebej pomembno zaradi uveljavljanja prostega pretoka oseb in uveljavljanja enotnega trga dela v EU. Po vstopu Slovenije (maja 2004) v EU, pa število tujih delavcev na trgu dela začne naraščati, prva večja rast se pojavlja v letu 2005; število iz leta v leto narašča, kar je tudi razvidno iz tabele 6.

V letu 2007 je bilo izdanih 16.972 delovnih dovoljenj, od tega 16.672 na vlogo delodajalca in 300 osebnih delovnih dovoljenj. Za redno delovno razmerje je bilo izdanih 2.748 novih, 3.754 brez kontrole trga dela in 6.725 podaljšanih. Za sezonsko delo v gradbeništvu in kmetijstvu pa je bilo izdanih 3.445 dovoljenj za delo. Konec decembra je bilo veljavnih 10.811 delovnih dovoljenj na vlogo delodajalca in 3.579 osebnih delovnih dovoljenj, to je skupno 14.390 delovnih dovoljenj.

Ob zmanjšanju števila izdanih osebnih delovnih dovoljenj tujcem, ki že dalj časa živijo in delajo v Sloveniji in so pridobili dovoljenje za stalna prebivanja, je za leto 2007 značilno predvsem precejšnje povečanje obsega dovoljenja za zaposlitev, ki je bil v preteklih letih skoraj nespremenjen. Povečanje obsega dovoljenja za zaposlitev je v največji meri posledica povečanega povpraševanja po delavcih, predvsem po delavcih s poklici, ki jih na slovenskem trgu dela primanjkuje (gradbeništvo, kovinarstvo, prevoznništvo, gostinstvo ipd.).

Tako se je obseg izdanih dovoljenj za zaposlitev v primerjavi z enakim predhodnim obdobjem povečal za 68 %, izdanih pa je bilo

- 38.210 dovoljenj za zaposlitev, od teh 15.129 dovoljenj za zaposlitev brez preverjanja trga dela
- 14.565 dovoljenj za delo, v primerjavi z letom 2006 se je število povečalo za 24 %, kar je predvsem posledica povečanih potreb po sezonskih delavcih v gradbeništvu, kjer je bilo izdano 8.593 dovoljenj za delo oz. 45 % več kot v letu 2006.

Največ tujcev, ki jim je bilo izdano delovno dovoljenje, je iz BIH, kar 64 %, Makedonci predstavljajo 14,5 % delež, Srbi in Črnogorci 14 %, Hrvati 3 %.

Za ilustracijo so v spodnji tabeli prikazana izdana delovna dovoljenja po vrsti med letoma 2005–2008 (stanje 30. 6. 2008) za vse države s poudarkom na BIH.

Tabela 7: Izdana delovna dovoljenja po vrsti za vse države s poudarkom na BIH v obdobju 2005–2008.

Vrste delovnih dovoljenj	Vse države				Bosna in Hercegovina			
	2005	2006	2007	30.06. 2008	2005	2006	2007	30.06. 2008
Osebna delovna dovoljenja	5.351	7.624	5.937	3.443	2.072	3.732	2.110	1.491
Dovoljenja za zaposlitev	17.989	22.768	38.197	26.980	9.284	11.843	22.558	16.028
Dovoljenje za delo	8.923	11.781	14.565	11.383	3.400	5.501	7.097	5.170
Brez delovnega dovoljenja	2.345	2.577	1.949	1.194	218	104	72	67
Skupaj	34.608	44.750	60.648	43.000	14.974	21.180	31.837	22.756

Vir: ZZZRS, 2008, 29. 7. 2008

Iz tabele 7 je razvidno da se med obdobjem 2005–2008 (stanje 30. 6.) število delovnih dovoljenj zvišuje ter da je skoraj polovica vseh delovnih dovoljenj izdana državljanom BIH.

Vlada RS je za leto 2008 odobrila 32.000 delovnih dovoljenj, od tega 16.500 za prvo zaposlitev.

Vir: http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letna_poročila/lp07/slo/15-tujci.htm

Tudi statistični podatki o meddržavnih selivcih nam kažejo, da po številu priseljencev BIH zelo močno izstopa; razlogi so zaposlitev ali združitev družine. Bolj pregledno sliko oz. natančnejše število priseljencev s poudarkom na BIH, ker ta močno izstopa, pa naj bi bilo znano enkrat septembra letos.

7.3 ZNAČILNOST ZAPOSLOVANJA TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI

Značilnosti zaposlovanja tujih delavcev lahko preučujemo glede na različne dejavnike, tako kot pri domačih delavcih. Najbolj očitna sta demografska znaka – spol in starost. Med demografskimi znaki lahko obravnavamo še nekatere druge, kot so npr. zakonsko stanje, socialno stanje tujcev, stanovanjske razmere, dohodki ipd. Vendar o tem ni na voljo ustreznih podatkov, zato se socialna struktura tujih delavcev v Sloveniji ugiba le na osnovi izobrazbe in poklica. To večinoma kaže, da je njihov socialni status nizek.

a) Demografska značilnost

V tej točki bom predstavila demografsko strukturo tujih delavcev v Sloveniji po spolu in starosti na osnovi stanja veljavnih delovnih dovoljenj po vrstah sredi posameznih let. Da bi lažje razumeli tabelo 7, v kateri je prikazano število DD po vrsti, je vključena kategorija EU prijave. Ta kategorija se pojavi z letom 2004, ko je Slovenija postala članica EU, in zajema tiste delavce iz držav EU, ki ne potrebujejo DD, lahko pa delajo v Sloveniji zaradi vzajemnega prostega dostopa do trga dela. Vendar ta kategorija ni zelo pomembna za obravnavo tujcev iz BIH.

Tabela 8 (na strani 38) prikazuje vse vrste DD po spolu v obdobju 2001–2006, hkrati so v njej izračunane tudi strukture DD posebej za moške in ženske ter tujce skupaj. Struktura tujcev z DD v Sloveniji kaže, da v obravnavanem obdobju izrazito prevladajo moški, medtem ko delež žensk kaže rahlo tendenco naraščanja od leta 2001 do leta 2006. Dejavniki, ki vplivajo na strukture posameznih vrst delovnih dovoljenj, so ekonomskega in zgodovinskega značaja.

Starostna struktura je ponazorjena v tabeli 9 (na strani 39). Tabela prikazuje stolpčno strukturo DD, izdanih tujcem v obdobju od 2001–2006 po vrsti in starosti. Iz tabele lahko razberemo, da se ODD izdajajo predvsem starejšim (največ v starostnem razredu od 40 do 49 let), ostali dve vrsti dovoljenj pa mlajšim tujim delavcem. Pri dovoljenjih za zaposlitev je delež oseb, starih 50 in več let, vsa leta zelo majhen, medtem ko ima razred 30–39 let največji delež. Starostna struktura tujcev z dovoljenjem za delo je najmlajša v razredu do 29 let. Pri EU prijavih opazimo, da so prvi trije razredi enakomerno razporejeni, najmanj prijav je v najstarejšem starostnem razredu.

Starejša starostna skupina pri ODD je posledica daljšega bivanja tujih delavcev v Sloveniji in leta 2001 deloma posledica prehoda iz starega v nov sistem. Poleg tega je pri tej skupini prisoten proces staranja delovne sile, podobno kot pri celotnem slovenskem aktivnem prebivalstvu.

Pri ostalih skupinah dovoljenj pridejo do izraza bolj ekonomski dejavniki. Očitno je večje povpraševanje po mladih tujih delavcih, še posebej za sezonska in kratkotrajna dela.

Tabeli 8: Število delovnih dovoljenj, izdanih tujcem v Sloveniji v obdobju 2001–2006 (stanje na dan 30. 6.) po vrsti in spolu (s stolpčnimi odstotnimi deleži).

Leto	Vrsta dovoljenja	Moški		Ženske		Skupaj	
		število	%	število	%	število	%
2001	1 osebno delovno dovoljenje	15.239	45,2	2.320	45,9	17.559	45,3
	2 dovoljenje za zaposlitev	15.895	47,2	2.272	44,9	18.167	46,9
	3 dovoljenje za delo	2.555	7,6	467	9,2	3.022	7,8
	4 brez delovnega dovoljenja						
	5 EU prijave						
	skupaj	33.689	100,0	5.059	100,0	38.748	100,0
2002	1 osebno delovno dovoljenje	13.430	44,5	2.801	55,8	16.231	46,1
	2 dovoljenje za zaposlitev	12.444	41,2	1.676	33,4	14.120	40,1
	3 dovoljenje za delo	4.318	14,3	534	10,6	4.852	13,8
	4 brez delovnega dovoljenja	10	0,0	7	0,1	17	0,0
	5 EU prijave						
	skupaj	30.202	100,0	5.018	100,0	35.220	100,0
2003	1 osebno delovno dovoljenje	15.437	44,2	4.137	66,4	19.574	47,6
	2 dovoljenje za zaposlitev	11.200	32,1	1.538	24,7	12.738	31,0
	3 dovoljenje za delo	8.211	23,5	523	8,4	8.734	21,2
	4 brez delovnega dovoljenja	45	0,1	28	0,4	73	0,2
	5 EU prijave						
	skupaj	34.893	100,0	6.226	100,0	41.119	100,0
2004	1 osebno delovno dovoljenje	17.075	50,2	4.738	71,1	21.813	53,6
	2 dovoljenje za zaposlitev	11.081	32,6	1.386	20,8	12.467	30,6
	3 dovoljenje za delo	5.593	16,4	507	7,6	6.100	15,0
	4 brez delovnega dovoljenja	43	0,1	11	0,2	54	0,1
	5 EU prijave	223	0,7	22	0,3	245	0,6
	skupaj	34.015	100,0	6.664	100,0	40.679	100,0
2005	1 osebno delovno dovoljenje	18.649	50,7	5.184	71,6	23.833	54,1
	2 dovoljenje za zaposlitev	10.872	29,5	1.261	17,4	12.133	27,6
	3 dovoljenje za delo	5.372	14,6	532	7,3	5.904	13,4
	4 brez delovnega dovoljenja	4	0,0	1	0,0	5	0,0
	5 EU prijave	1.895	5,2	265	3,7	2.160	4,9
	skupaj	36.792	100,0	7.243	100,0	44.035	100,0
2006	1 osebno delovno dovoljenje	22.004	51,1	6.083	74,6	28.087	54,9
	2 dovoljenje za zaposlitev	11.366	26,4	1.221	15,0	12.587	24,6
	3 dovoljenje za delo	7.671	17,8	558	6,8	8.229	16,1
	4 brez delovnega dovoljenja	11	0,0		0,0	11	0,0
	5 EU prijave	1.997	4,6	287	3,5	2.284	4,5
	skupaj	43.049	100,0	8.149	100,0	51.198	100,0

Vir: Malačič et al., 2006, str. 68

Tabela 9: Struktura (po stolpcih) delovnih dovoljenj, izdanih tujcem v Sloveniji v obdobju 2001–2006 (stanje 30. 6.) po vrsti in starosti.

Leto	Starostni razred	Osebnostno delovno dovoljenje	Dovoljenje za zaposlitev	Dovoljenje za delo	Brez delovnega dovoljenja	EU prijave	Skupaj
2001	do 29	3,3	33,3	23,5			18,9
	30 do 39	17,1	37,6	29,9			27,7
	40 do 49	42,8	22,7	29,5			32,3
	50 in več	36,7	6,4	17,1			21,0
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0			100,0
2002	do 29	6,5	34,1	40,5	5,9		22,3
	30 do 39	27,7	36,1	26,8	58,8		31,0
	40 do 49	40,7	22,7	20,9	23,5		30,8
	50 in več	25,0	7,1	11,8	11,8		16,0
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
2003	do 29	9,3	31,6	46,7	41,1		24,2
	30 do 39	26,9	36,1	26,5	37,0		29,7
	40 do 49	37,8	24,6	18,6	16,4		29,6
	50 in več	25,9	7,7	8,3	5,5		16,5
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0
2004	do 29	10,2	27,5	42,0	33,3	24,9	20,4
	30 do 39	26,3	37,2	27,4	25,9	22,4	29,8
	40 do 49	36,3	26,8	20,1	22,2	32,2	30,9
	50 in več	27,3	8,6	10,5	18,5	20,4	19,0
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2005	do 29	11,2	25,4	45,7	40,0	29,3	20,6
	30 do 39	25,8	37,10	25,9	20,0	28,7	29,1
	40 do 49	34,5	28,1	17,8		26,8	30,1
	50 in več	28,5	9,4	10,7	40,0	15,2	20,2
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	do 29	12,7	23,2	52,0	72,7	33,0	22,5
	30 do 39	26,4	36,5	26,7	18,2	29,3	29,1
	40 do 49	32,3	30,2	14,2		23,7	28,5
	50 in več	28,6	10,0	7,2	9,1	14,0	19,9
	SKUPAJ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir : Malačič et al., 2006, str. 70–71

B) Poklicna, izobrazbena in panožna struktura zaposlenih tujcev

Nedvomno so ekonomsko najbolj pomembne strukture zaposlenih tujcev tiste, ki nam pokažejo njihove poklice, izobrazbo in panoge dejavnosti. Med omenjenimi strukturami pa imamo na voljo sorazmerno dobre podatke za izobrazbo in dejavnosti, pri podatkih o poklicih pa je težava v tem, da le-ti niso definirani na standarden način, ampak so mešanica izobrazbe in poklica. Tukaj bom upoštevala dve skupini, pri čemer prva zavzema poklice izobrazbenih razredov I–IV, druga pa poklice

izobrazbenih razredov V–VIII. Obdržan je razred neznano, saj le tega ni moč primerno razčleniti.

Tabela 10 (na strani 41) prikazuje število izdanih delovnih dovoljenj v obdobju 2001–2006 po vrsti in izobrazbi s stolpčno strukturo. Žal lahko takoj ugotovimo, da se največ delovnih dovoljenj za tujce izda za poklice, ki zahtevajo nižjo izobrazbo. Moteč je razred neznano, saj njegove frekvence med posameznimi leti in delovnimi dovoljenji precej nihajo in s tem kvarijo analitično vrednost podatkov. Če ne upoštevamo razreda neznano, ugotovimo, da se deleži oseb z višjo izobrazbeno stopnjo (V–VIII) gibljejo v vseh letih in pri vseh vrstah delovnih dovoljenj nekaj nad 10 %. Ugotavljamo lahko, da pri obeh izobrazbenih skupinah med vsemi delovnimi dovoljenji prevladujejo osebna delovna dovoljenja. Od leta 2004 imajo tovrstna dovoljenja več kot polovičen delež tako v nižjem kot v višjem izobrazbenem razredu, najmanjši delež pa imajo dovoljenja za delo. Zanimiva je ugotovitev, da tudi EU prijave, ki se pojavljajo od leta 2004, nimajo velikega deleža v drugi izobrazbeni skupini.

Vse kaže da je na slovenskem trgu dela povpraševanje po delavcih iz tujine z nižjo izobrazbo večje, kar je tudi posledica stopnje razvitosti slovenskega gospodarstva.

Tabela 11 (na strani 42) prikazuje strukturo tujih delavcev po panogah dejavnosti, ki jo evidenca ZRSZZ prikazuje po standardni klasifikaciji dejavnosti (v nadaljevanju SKD). V tem delu so upoštevani podatki v smislu skupina. Med primarne dejavnosti štejemo področje A in B, v skupino sekundarnih dejavnosti spadajo področja od C do F, v skupino terciarnih oz. storitvenih dejavnosti pa so zajeta področja od G do Q. (Glej prilogo 8 na strani 9).

V tabeli so prikazane vrste delovnih dovoljenj po področjih dejavnosti v obdobju od 2001–2006. Pri razlagi tabele je treba upoštevati, da je gradbeništvo izkazano s 100 % deležem, krati pa je že vključeno v sekundarne dejavnosti.

Delež sekundarnih dejavnosti je prevladujoč pri vseh vrstah delovnih dovoljenj, pri čemer je največji delež dosežen pri dovoljenjih za zaposlitev. Zanimivo je, da je več kot polovica vseh delovnih dovoljenj izdanih za zaposlitev v gradbeništvu.

Pri terciarnih dejavnostih je pri vseh vrstah delovnih dovoljenj zelo podobno in zajema med petino in četrtno vsake vrste delovnih dovoljenj. Iz tega lahko zaključimo, da podjetja s terciarnimi dejavnostmi ne iščejo ekonomske prednosti (cenejša delovna sila) ali pa je delo v tej skupini dejavnosti zanimivejše za domače delavce.

Tabela 10: Število delovnih dovoljenj, izdanih tujcem v Sloveniji v obdobju 2001–2006 (stanje na dan 30. 6.) po vrsti in izobrazbi (s stolpčno strukturo).

Leto in vrsta dovoljenj	izobrazba	I. do IV. stopnje		V. do VIII. stopnje		neznana		skupaj	
		število	%	število	%	število	%	število	%

2001

1 osebno delovno dovoljenje	15.626	46,4	1.772	41,7	161	18,8	17.559	45,3
2 dovoljenja za zaposlitev	16.130	47,9	1.896	44,6	141	16,5	18.167	46,9
3 dovoljenja za delo	1.887	5,6	580	13,7	555	64,8	3.022	7,8
4 brez delovnega dovoljenja								
5 EU prijave								
SKUPAJ	33.643	100,0	4.248	100,0	857	100,0	38.748	100,0

2002

1 osebna delovna dovoljenja	13.663	45,5	1.893	46,3	675	59,7	16.231	46,1
2 dovoljenja za zaposlitev	12.750	41,9	1.530	37,4	20	1,8	14.120	40,1
3 dovoljenja za delo	3.764	12,5	662	16,2	426	37,7	4.852	13,8
4 brez delovnega dovoljenja	1	0,0	6	0,1	10	0,9	17	0,0
5 EU prijave								
SKUPAJ	29.998	100,0	4.091	100,0	1.131	100,0	35.220	100,0

2003

1 osebna delovna dovoljenja	15.497	46,2	2.217	52,8	1.860	55,6	19.574	47,6
2 dovoljenja za zaposlitev	11.386	33,9	1.328	31,6	24	0,7	12.738	31,0
3 dovoljenja za delo	6.690	19,9	653	15,6	1.391	41,6	8.734	21,2
4 brez delovnega dovoljenja	1	0,0	0	0,0	72	2,2	73	0,2
5 EU prijave								
SKUPAJ	33.574	100,0	4.198	100,0	3.347	100,0	41.119	100,0

2004

1 osebna delovna dovoljenja	16.984	52,0	2.438	55,7	2.391	65,5	21.813	53,6
2 dovoljenja za zaposlitev	11.175	34,2	1.258	28,7	34	0,9	12.467	30,6
3 dovoljenja za delo	4.281	13,1	651	14,9	1.168	32,0	6.100	15,0
4 brez delovnega dovoljenja	0	0,0	0	0,0	54	1,5	54	0,1
5 EU prijave	207	0,6	33	0,8	5	0,1	345	0,6
SKUPAJ	32.647	100,0	4.380	100,0	3.652	100,0	40.679	100,0

2005

1 osebna delovna dovoljenja	18.643	51,5	2.631	55,6	2.559	82,9	23.833	54,1
2 dovoljenja za zaposlitev	10.927	30,2	1.192	25,2	14	0,5	12.133	27,6
3 dovoljenja za delo	4.882	13,5	565	11,9	457	14,8	5.904	13,4
4 brez delovnega dovoljenja	5	0,0	0	0,0		0,0	5	0,0
5 EU prijave	1.762	4,9	342	7,2	56	1,8	2.160	4,9
SKUPAJ	36.219	100,0	4.730	100,0	3.086	100,0	44.035	100,0

2006

1 osebna delovna dovoljenja	22.595	52,3	3.150	57,6	2.342	92,9	28.087	54,9
2 dovoljenja za zaposlitev	11.266	26,1	1.307	23,9	14	0,6	12.587	24,6
3 dovoljenja za delo	7.582	17,5	494	9,0	153	6,1	8.229	16,1
4 brez delovnega dovoljenja	11	0,0	0	0,0		0,0	11	0,0
5 EU prijave	1.755	4,1	518	9,5	11	0,4	2.284	4,5
SKUPAJ	43.209	100,0	5.469	100,0	2.520	100,0	51.198	100,0

Vir: Malačič et al., 2006, str. 74

Tabela 11: Delovna dovoljenja, izdana tujcem v Sloveniji v letih 2001 in 2006 (stanje na dan 30. 6) po vrsti in dejavnosti (s stolpčno strukturo v %)

Leto	vrsta dovoljenja	ODD		DZ		DD		EU prijave		skupaj	
		dejavnosti	število	%	število	%	število	%	število	%	število
2001	Primarna	146	0,8	78	0,4	898	29,7			1.122	2,9
	Sekundarna	10.078	57,4	13.356	73,5	627	20,7			24.061	62,1
	Gradbeništvo	6.786	38,6	10.432	57,4	524	17,3			17.742	45,8
	Terciarna	3.665	20,9	4.724	26,0	816	27,0			9.205	23,8
	Neznano	3.670	20,9	9	0,0	681	22,5			4.360	11,3
	Skupaj	17.559	100,0	18.167	100,0	3.022	100,0			38.748	100,0
2002	Primarna	132	0,8	70	0,5	965	19,9			1.167	3,3
	Sekundarna	9.588	59,1	10.148	71,9	2.259	46,6			21.995	62,5
	Gradbeništvo	6.401	39,4	8.000	56,7	2.096	43,2			16.497	46,9
	Terciarna	3.668	22,6	3.885	27,5	1.066	22			8.619	24,5
	neznano	2.843	17,5	17	0,1	562	11,6			3.422	9,7
	Skupaj	16.231	100	14.120	100	4.852	100			35.203	100
2003	Primarna	166	0,8	69	0,5	793	9,1			1.028	2,5
	Sekundarna	10.957	56	9.136	71,7	4.961	56,8			25.054	61
	Gradbeništvo	7.328	37,4	7.312	57,4	4.808	55			19.448	47,4
	Terciarna	4.512	23,1	3.523	27,7	1.202	13,8			9.237	22,5
	Neznano	3.939	20,1	10	0,1	1.778	20,4			5.727	14
	skupaj	19.574	100	12.738	100	8.734	100			41.046	100
2004	Primarna	196	0,9	68	0,5	427	7			691	1,7
	Sekundarna	12.157	55,7	9.131	73,2	3.048	50	195	79,6	24.531	60,4
	Gradbeništvo	8.246	37,8	7.255	58,2	2.894	47,4	138	56,3	18.533	45,6
	terciarna	5.061	23,2	3.256	26,1	1.155	18,9	50	20,4	9.522	23,4
	neznano	4.399	20,2	12	0,1	1.470	24,1			5.881	14,5
	skupaj	21.813	100	12.467	100	6.100	100	245	100	40.625	100
2005	Primarna	212	0,9	58	0,5	628	10,6	29	1,3	927	2,1
	Sekundarna	13.302	55,8	9.004	74,2	2.994	50,7	1.423	65,9	26.723	60,7
	Gradbeništvo	9.140	38,4	7.164	59	2.831	48	939	43,5	20.074	45,6
	Terciarna	5.628	23,6	3.056	25,2	1.066	18,1	697	32,3	10.447	23,7
	Neznano	4.691	19,7	15	0,1	1.216	20,6	11	0,5	5.933	13,5
	Skupaj	23.833	100	12.133	100	5.904	100	2.160	100	44.030	100
2006	Primarna	224	0,8	84	0,7	819	10,0	32	1,4	1.127	2,3
	Sekundarna	15.334	54,6	9.093	72,2	4.943	60,1	1.484	65	29.370	60,3
	Gradbeništvo	10.799	38,4	7.055	56,0	4.713	57,3	824	36,1	23.391	45,7
	Terciarna	6.416	22,8	3.358	26,7	1.210	14,7	762	33,4	10.984	22,9
	Neznano	6.113	21,8	52	0,4	1.257	15,3	6	0,3	7.422	14,5
	Skupaj	28.087	100,0	12.587	100,0	8.229	100,0	2.284	100	51.187	100,0

Vir: Malačič et.al, 2006, str. 76

c) Regionalne značilnosti zaposlovanja

Podatki o regionalni značilnosti tujcev Zavod RS za zaposlovanje zbira na osnovi izdanih delovnih dovoljenj po območnih službah Zavoda. Zaradi nekaterih težav pri prikazovanju vseh vrst izdanih delovnih dovoljenj po posameznih OS v preteklosti bom upoštevala le podatke za dovoljenja za zaposlitev, ki so najbolj primerni za regionalno analizo zaposlovanja tujcev v Sloveniji.

Tabela 13: Dovoljenja za zaposlitev, izdana tujcem v Sloveniji v obdobju 2001–2006 (stanje na dan 30. 6) po območnih skupnostih ter spolu.

OBMOČNE SLUŽBE	SPOL	2001	2002	2003	2004	2005	2006
OS Celje	Moški	1.163	721	665	813	1.030	1.106
	Ženski	291	203	201	177	185	172
OS Koper	Moški	1.387	1.338	1.097	1.006	933	921
	Ženski	297	277	234	243	193	185
OS Kranj	Moški	701	573	480	474	405	381
	Ženski	172	124	104	80	76	80
OS Ljubljana	Moški	7.962	5.646	5.123	4.891	4.682	4.584
	ženski	758	608	490	467	427	439
OS Maribor	Moški	1.259	1.134	969	1.019	1.058	1.238
	Ženski	117	119	163	118	104	98
OS Murska Sobota	moški	151	84	76	72	72	73
	Ženski	46	21	11	16	25	16
OS Nova Gorica	moški	1.019	917	763	717	632	606
	Ženski	86	73	116	83	87	79
OS Novo Mesto	moški	684	497	433	454	372	421
	ženski	326	115	83	66	46	37
OS Ptuj	Moški	166	123	101	102	90	142
	Ženski	40	35	27	36	40	34
OS Sevnica	Moški	440	455	464	374	410	339
	Ženski	38	29	39	32	31	38
OS Trbovlje	Moški	160	153	106	81	69	62
	Ženski	18	13	9	9	9	10
OS Velenje	Moški	803	803	923	1.078	1.119	1.493
	Ženski	83	59	61	59	38	33
SKUPAJ	Moški	15.895	12.444	11.200	11.081	10.872	11.366
	ženski	2.272	1.676	1.538	1.386	1.261	1.221

Vir: Malačič et.al., 2006, str. 79

Tabela 13 prikazuje dovoljenja za zaposlitev, izdana tujcem v obdobju 2001–2006 po območnih službah zavoda RS za zaposlovanje in po spolu. V tem obdobju je bilo največ delovnih dovoljenj izdanih v OS Ljubljana, sledijo regije, ki jih pokrivajo OS Koper, Maribor, Celje, Velenje, Nova Gorica. Najmanjše število izdanih delovnih dovoljenj za zaposlitev v tem obdobju ima OS Kranj. Podatki o dovoljenjih za zaposlitev potrjujejo, da se večina dovoljenj izda moškimi.

7.3.1 Zunanji pritiski in notranje potrebe na trgu dela pri zaposlovanju tujcev v Sloveniji

Dejavniki zaposlovanja tujcev na slovenskem trgu dela izvirajo tako iz zunanjih pritiskov kot tudi iz potreb na domačem trgu dela. Na migracije vpliva veliko dejavnikov, kot so demografski, družbeni, kulturni in geografski dejavniki. Pri obravnavi migracij se pogosto upošteva teorija o dejavnih potiska in potega (ang. Push and pull), ki vplivajo na migranta, da zapusti svoje domače okolje in se poskuša integrirati v drugo, tuje okolje. Na odselitvenem območju najdemo predvsem dejavnike potiska, ki posameznika potiskajo s tega območja, brezposelnost, nizek osebni dohodek, politični pregon, diskriminacija, upadanje in prenehanje določene ekonomske dejavnosti, naravne nesreče ipd. Na priselitvenem območju pa delujejo dejavniki potega, kot so ugodne možnosti za zaposlitev, napredovanje v službi, boljše plačilo, boljše klimatske in stanovanjske razmere, cenejše šolanje otrok itd. (Malačič, 2006, str. 160–161)

Glede na to da obravnavam zaposlovanje tujcev iz BIH na slovenskem trgu delujejo dejavniki potiska kot tudi dejavniki potega. Večina tujih delavcev, ki delajo v Sloveniji na podlagi delovnih dovoljenj, je iz območja nekdanje Jugoslavije, največ jih je prav iz BIH zaradi zelo slabe gospodarske razvitosti države. Tudi dejstvo, da je Slovenija vstopila v EU, ni spremenilo osnovno značilnost zaposlovanja in dela tujih delavcev. Že v bivši skupni državi so prav delavci iz BIH in drugih delov bivše Jugoslavije opravljali najslabše plačana, težka in umazana dela v zelo slabih razmerah.

Slovenski delavci, predvsem pa mladi, ki imajo po končanem izobraževalnem procesu velike želje in pričakovanja glede svoje zaposlitve, zato niso pripravljeni sprejeti slabo plačanih in težkih del, ki jih v Sloveniji opravljajo tujci. Pričakovanja po izboljšanju take situacije v prihodnosti so pesimistična, saj bodo nekvalificirana dela v slovenskem gospodarstvu vedno obstajala. Zelo pomemben dejavnik je tudi denar, ki ga delavci dobijo za opravljeno delo, tj. plača. Zato so pripravljeni sprejeti delo za nižje plačilo kot domači delavci, vendar je ta plača še zmeraj višja od tiste, ki bi jo dobili v BIH. Da bi to dokazala, sem s pomočjo podatkov, ki so uvrščeni v podpoglavje 4.5 Plače v BIH, primerjala podatke o neto plačah v letu 2007.

Če se vrnemo na omenjeno poglavje na str. 10, vidimo, da je povprečna neto plača v BIH znašala okrog 316 EUR, v Sloveniji pa je povprečna neto plača okrog 480 EUR. Razlika je 160 EUR. Nato sem analizirala dejanske zneske, ki jih tujec iz BIH zasluži v Sloveniji (ti podatki so neuradni), in sicer na mesec zasluži do 650 EUR (upoštevati je treba, da delajo tudi do 12 ur na dan, tako da na koncu meseca znese okrog 200–250 ur). Od 650 EUR odštejemo 400 EUR (nujne potrebščine in najemnino), delavcu tako ostane 250 EUR, ki jih lahko pošlje družini v BIH. Če k temu dodamo, da je povprečna potrošniška košara v BIH za štiričlansko družino okrog 207 EUR, vidimo, da je glavni dejavnik potega prav v plačilu.

7.3.2 Vpliv ekonomskih imigrantov na trg dela

Vpliv imigracij na slovensko gospodarstvo in slovenski trg dela je velik in pomemben. Z nastankom samostojne slovenske države se zaposlovanje tujcev ni ustavilo, ampak celo okrepilo. Na to sta vplivali dve dejstvi, in sicer imigracijski tokovi z območij nekdanje Jugoslavije so ostali močni, pridružile pa so se jim nove imigracije iz drugih držav. Po osamosvojitvi se je odprlo veliko zaprtih meja po Evropi in v Slovenijo so se začeli priseljevati tudi imigranti iz vzhodnoevropskih držav. Del teh držav je kasneje postal tudi del Evropske unije, s čimer je bil popolnoma sproščen pretok delavcev med državami. (Bevc, 2000, str. 107)

Slovenija z imigracijsko politiko usmerja in omejuje priseljevanje v državo ter zaposlovanje in delo tujcev. To počne z že omenjenim sistemom izdajanja delovnih dovoljenj ter s sistemom kvot. S tem tujcem omeji dostop do trga dela v krajšem ali daljšem obdobju.

7.4 BREZPOSLENOST TUJCEV IZ BIH V SLOVENIJI

Pri obravnavi brezposelnosti tujcev upoštevamo le osebna delovna dovoljenja in ne dovoljenj za zaposlitev in dovoljenj za delo, saj brezposelnost tujcev izhaja iz populacije tujcev, ki imajo osebna delovna dovoljenja. To pomeni, da je z osebnim delovnim dovoljenjem tuji delavec v izenačenem položaju s položajem domačega delavca, pri čemer ga Zavod RS za zaposlovanje uvrsti v evidenco brezposelnih tujcev. Zavod RS za zaposlovanje evidentira podatke o brezposelnosti tujcev od leta 2003 dalje.

Stopnja brezposelnosti tujcev je torej izračunana kot razmerje med številom brezposelnih tujcev in številom izdanih osebnih delovnih dovoljenj v sredinih posameznih let obdobja 2003–2006. Vrednost so dosegale zaporedoma 8,4; 7,2 in 6,8 %. Razvidno je, da je v Sloveniji prisoten trend zniževanja brezposelnosti tujcev. Število brezposelnih tujcev sicer rahlo narašča in ni nepomembno, saj se je leta 2006 povzpelo že na 1922, kar pa je sredi tega leta pomenilo le 2,2 % vseh registriranih brezposelnih v Sloveniji. (Malačič, 2006, str. 89)

Zaradi koncepta in omejenosti sem se osredotočila na podatke o brezposelnosti tujcev za leto 2003 in 2006. Tabela 12 (na strani 47) nam omogoča primerjavo brezposelnosti tujcev po poreklu in po spolu. Že bežen pogled nanju pa nam pokaže, da je med brezposelnostjo tujcev več žensk kot moških. Delež žensk se je od leta 2003 do 2006 povečal od 51,5 na 55,4 %, kar pomeni da slovenski trg dela ne povprašuje po delu tujk. Poreklo BT ne pokaže kakšnih posebnih značilnosti, kar je razumljivo, saj je večina tujcev z ODD iz območja nekdanje SFRJ.

Tabela 14: Prikazuje število brezposelnih tujcev, prijavljenih v evidenci brezposelnih oseb po poreklu in spolu v obdobju 2003 in 2006.

Leto	2003			2006		
	M	Ž	skupaj	M	Ž	skupaj
Stare članice EU	3	5	8	15	26	41
Novo članice EU	1	7	8	3	41	44
Države območja SFRJ	771	799	1.570	801	895	1.696
BIH	466	593	1.059	448	435	883
Hrvaška	149	81	230	157	168	325
Jugoslavija	135	100	235	160	206	366
Makedonija	21	25	46	36	86	122
Ostale države	24	38	62	38	103	141
Skupaj	799	849	1.648	857	1.065	1.922

Vir: Malačič, 2006, str. 91

Glede BIH bi tukaj dodala, da je na povečano število BT v letu 2003 vplivala tudi sprememba zakonodaje, saj si je v tem obdobju večina državljanov BIH, ki so imeli status begunca, uredila stalno prebivanje v RS in so se tako lahko prijavili na zavodu za zaposlovanje ter se nato zaposlovali, kar se vidi kot rahlo upadanje v letu 2006.

V tem poglavju bi izpostavila dogodek, ki ponazarja širši problem:

Delavcu iz BIH, ki je približno dve leti delal v Sloveniji na podlagi delovnega dovoljenja v znanem gradbenem podjetju, se je zgodila nesreča pri delu. Nesreča je bila dokaj resna, nastopila sta zdravljenje in bolniški stalež. Ko se je počutil dovolj dobro, se je vrnil v službo. V službi pa so mu dejali, da naj se nikar ne prenapreza, temveč naj si vzame čas in se odpočije. Upošteval je nasvete, ko pa se je bližal datum izteka delovnega dovoljenja, je vprašal, ali mu bodo pri podjetju dovoljenje podaljšali ali ne. Zatrtili so mu, da so dali vlogo za podaljšanje ter da novo dovoljenje pričakujejo kmalu.

To je trajalo približno tri mesece, zato je delavec začel sumiti, da nekaj ni v redu. Obiskal je Zavod za zaposlovanje, OS Ljubljana da bi se prepričal, ali sploh imajo njegovo vlogo za podaljšanje. Njegova slutnja je bila upravičena, na ZZZRS OS Ljubljana so mu zatrtili, da na njegovo ime vloga ni bila vložena.

Nato je upravi podjetja, sporočil, da je ugotovil njihovo nezakonito delovanje. Zahteval je svojo delovno knjigo in dokumente z namenom, da se prijavi na zavod in poišče novo zaposlitev.

Ko so mu v podjetju vrnilo knjigo, so mu zagrozili, da službe drugje v Sloveniji ne bo dobil in da naj se vrne v BIH. Delavec, pretresen nad dogodkom, se je po pomoč obrnil na zavod za zaposlovanje, kjer se je prijavil in čez čas tudi dobil novo službo.

Zgodba se je iztekla srečno, delavec je dobil drugo službo in še danes dela v Sloveniji. Pridobil je tudi državljanstvo RS.

Ker je takih zgodb veliko, menim, da bi morala biti država bolj pozorna na ta problem in bolj zaščititi tuje delavce, saj slovensko gospodarstvo potrebuje tako delovno silo in jo bo najverjetneje tudi v prihodnje.

8 PRIHODNI TRENDI IMIGRIRANJA V SLOVENIJO

Slovenija se je že pred 40–50 leti spremenila iz emigracijske v imigracijsko državo. V primeru medrepubliških migracij znotraj nekdanje skupne države se je to zgodilo že v 50. letih, vendar so takrat še prevladovale negativne migracije s tujino. Že v 60. letih prejšnjega stoletja je pozitiven saldo migracij med republikami SFRJ presegel negativen saldo migracij s tujino, ki je naraščal do razpada bivše skupne republike. V času osamosvajanja Slovenije in neposredno po njem je imela Slovenija negativne neto zunanje migracije. Slednje velja za leti 1991 in 1992 in je predvsem posledica umika bivše federalne vojske ter nekaterih drugih priseljencev iz drugih delov bivše države, ki Slovenije niso mogli sprejeti kot svoje države. Neto emigracija pa ni bila tako velika, da bi migracijski saldo postal negativen, zato je Slovenija ostala imigracijska država, kar potrjuje še danes (Malačič et.al., 2006 str. 167).

Neugodno gibanje našega prebivalstva pogojuje visoko neto priseljevanje tujcev v Slovenijo. Leta 1993 je imela Slovenija prvič negativen naravni prirastek, ki se je nadaljeval v naslednjih letih. To pomeni, da je bilo število umrlih večje od števila novorojenih, kar ne zagotavlja več enostavnega obnavljanja generacij. Na trend upadanja rodnosti in upočasnjevanja umrljivosti so vplivali razvoj medicine ter spremenjene kulturne in higienske navade. Pričakujemo lahko, da se bodo neto imigracije v Slovenijo bolj ali manj stalno povečevale (Kraigher, 2005, str. 73).

V bodoče lahko – kot že omenjeno – zaradi razvoja medicine in spremenjenega načina življenja pričakujemo nadaljnje zniževanje stopnje umrljivosti. Posledica tega bi bilo podaljševanje pričakovanega trajanja življenjske dobe in povečevanje obsega prebivalstva, kar bo bržkone vodilo v pomanjkanje delavcev na trgu dela. Imigracije veljajo za eno izmed rešitev tega problema, vendar ne smemo pozabiti, da je razvoj migracij vse bolj odvisen od imigracijskih politik države (Malačič, 2003, str. 175–178).

Večina neto imigrantov bo v prihodnosti prihajala iz kategorije aktivnega prebivalstva. Med imigranti bodo najverjetneje tudi otroci in mladi šolajoči ter starejši z zaključenim delovnim obdobjem. Večina teh ljudi bo v starosti, ki se uvršča v delovni kontingent (15–64 let).

Predvidevamo lahko, da bo Slovenija, kot trenutno ena od najbolj razvitih srednje- in vzhodnoevropskih držav, še naprej privlačevala delovno silo z manj razvitih, najprej predvsem južno- in vzhodnoevropskih držav, kasneje morda tudi iz najbolj oddaljenih držav. Zelo verjetno bo selitveni prirast Slovenije v naslednjih letih ostal podoben sedanjemu, v naslednjem desetletju pa se bo zaradi potreb po delovni sili v Sloveniji še povečal in ostal relativno visok tudi v bodoče.

Večina teh tujcev iz BIH si bo najverjetneje pridobila stalno prebivališče in si zagotovila enak položaj na trgu dela kot domači delavci ter se vključila v aktivno prebivalstvo Slovenije. Tujci iz Bosne bodo še naprej prihajali in opravljali manjvredna dela tako kot dosedaj. Večina bo takih, ki bodo v Slovenijo pripeljali tudi družine.

V prihodnosti lahko pričakujemo, da se bodo vsaj še nekaj časa obdržale značilnosti sedanjih struktur zaposlovanja in dela tujcev v Sloveniji. Večji del zaposlenih tujcev bo moških, v starosti od 25 do 49 let, večinoma z nizko izobrazbeno strukturo, ki bodo zaposleni v predelovalnih dejavnostih, še posebej v gradbeništvu. Pričakujemo lahko, da bo prišlo do naraščanja zaposlitve v terciarnih dejavnostih.

Možnosti so, da se bo EU pridružila še kakšna država, med njimi je tudi Hrvaška, Bosna in Hercegovina je junija letos podpisala pridružitveni sporazum z EU in to prav v času ko je Slovenija predsedovala EU. Njuno članstvo bi precej vplivalo na razmere na slovenskem trgu, saj bi na delavce iz BiH vplivale predvsem geografska bližina in tradicionalne povezave pa tudi sorazmerno velike razlike v gospodarski razvitosti, višina plač in obseg brezposelnosti. Če bi se EU priključila še kakšna izmed držav bivše SFRJ, bi bil vpliv na slovenski trg dela še večji.

Prihodnje migracijske tokove je težko napovedati, saj je njihovo gibanje lahko v nasprotju z rodnostjo in smrtnostjo prebivalstva države, razvoj migracij pa je zelo odvisen od nacionalnih migracijskih politik.

9 ZAKLJUČEK

Dejavniki, ki vplivajo na migracijo, so različni in so pogojeni s situacijo v matični državi migranta. Poslabšanje družbeno ekonomskega položaja ter družbeno-politično neravnovesje v državi (BIH) pripomore k želji migriranja v državo (SLO), ki obeta boljše življenje.

Ekonomsko in politično neravnovesje med razvitimi državami in državami v razvoju vodi k vse večjemu preseljevanju ljudi, predvsem zaradi iskanja zaposlitve in s tem dohodka, da bi si zagotovili boljše življenjske pogoje zunaj lastne države. Nekateri zapustijo svojo domovino, ker so žrtve političnih pritiskov, drugi odidejo prisilno, tretji zaradi osebnih, družinskih razlogov itd. Vse več je neekonomskih migrantov, ki v matični državi nimajo možnosti zaposlitve in s tem vira dohodka, zato si poiščejo zaposlitev v drugi državi.

Večina tujih delavcev, zaposlenih v Sloveniji, je slabo izobraženih, posledično imajo pretežno slab ekonomski in družbeni položaj. Največkrat opravljajo družbeno manjvredna dela, ki jih domači delavci zavračajo, zato se lahko znajde tudi v situacijah diskriminacije. Drugačen je položaj visoko izobraženih strokovnjakov, ki svojo domovino zapustijo zaradi večjega zaslužka, ki ga ponuja tujina. Ti običajno najdejo zaposlitev hitreje, imajo boljše pogoje za delo in se hitreje vključijo v novo okolje. Med njimi je tudi manjša brezposelnost.

Pri ugotavljanju razlogov zaposlovanja in po pregledu panog, kjer se tujci iz BIH najpogosteje zaposlujejo, je to gradbeništvo (večinoma so to tiste panoge, za katere primanjkuje domačih delavcev). Pri zaposlovanju tujcev se zmanjšuje neskladje med ponudbo in povpraševanjem na slovenskem trgu dela. Cilj zaposlovanja tujcev je zmanjšanje posledic strukturne brezposelnosti.

Slovenska zakonodaja, ki ureja zaposlovanje tujcev, že vsebuje značilnosti evropske zakonodaje, zato omogoča prilagajanje razmeram na trgu dela. V zakonodajo so vgrajeni mehanizmi, ki omogočajo uravnavanje zaposlovanja tujcev glede na dejansko stanje na trgu dela. Pri tem je pomembna regulacijska vloga države predvsem pri urejanju obsega zaposlovanja tujcev. Z mehanizmi omejevanja (kvotni sistem) in kontroliranja priliva delovne sile se dokazuje, da se tujci zaposlujejo večinoma na področjih oziroma v poklicih, kjer primanjkuje domačih delavcev.

Menim, da bi lahko slovenska podjetja ta trend zaposlovanja oz. sodelovanja izkoristila še na kakšen drug način. Lahko bi npr. investirala v podjetja v BIH (nekatera so s tem že začela) in tako razširila svoje dejavnosti in investicije, v BIH pa bi prenesla tudi znanje in izkušnje.

Kaj bo v prihodnosti s slovenskim trgom dela je težko napovedati. Odvisno je od stanja na trgu dela držav članic EU, kot tudi stanja na trgu dela in delovno aktivnega prebivalstva Slovenije. Evropska unija teži k temu, da bi se odpravilo prehodna

obdobja ter se uveljavljal prosti pretok delavcev med vsemi starimi ter novo pridruženimi članicami.

Poleg tega se za Slovenijo postavlja v ospredje še demografska problematika. Zaradi znižujoče se stopnje rodnosti in večanja starega prebivalstva se delovno aktivno prebivalstvo zmanjšuje. To bi v prihodnosti utegnilo pomeniti premalo delavcev za vsa prosta delovna mesta. Trdimo lahko, da bo tudi v prihodnje na slovenskem trgu dela novo zaposlovanje tujcev nujno. Panoge, ki že sedaj čutijo potrebe po delavcih, so predvsem gradbeništvo, kmetijstvo in prevoznništvo.

Mislim, da bi v prihodnje moralo priti do širšega sodelovanja med delodajalci in državo, ki bi pripeljalo tudi do jasnejših usmeritev glede obsega in kategorij tujcev, katerih zaposlitev je v državnem interesu. To je še toliko bolj nujno, saj iz podatkov o izdanih delovnih dovoljenjih v preteklih letih ter v letošnjem letu opazamo, da je bilo kljub potrebam tako po nizko kot visoko kvalificiranih kadrih preko 88 odstotkov vseh dovoljenj izdanih za delavce z nizko stopnjo izobrazbe. To potrjuje, da je v Sloveniji osnovni interes za zaposlovanje tujcev še vedno predvsem njihova cenenost in pripravljenost delati pod težjimi delovnimi pogoji in v dejavnostih, za katere domači delavci ne kažejo zanimanja, medtem ko je strokovnost delavcev šele sekundarnega pomena.

LITERATURA

1. Belopavlovič, Nataša. Zakon o zaposlovanju tujcev. Pravna praksa, Ljubljana, 1992.
2. Bešter, Romana. Migracijska politika Slovenije in EU. Primerjava zakonodaje, strateških dokumentov in priporočil, s poudarkom na integracijski politiki. Mirovni inštitut, Ljubljana, 2003.
3. Bevc, Milena. Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU. Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2000.
4. Bevc, Milena. Zupančič, Jernej. Lukšič - Hacin, Marina. Migracijska politika in problem bega možganov. Inštitut za ekonomske raziskave, Ljubljana, 2004.
5. DEBELAK, Slavko. RAKOČEVIĆ, Slobodan. Upravno pravne notranje zadeve. Visoka upravna šola, 2004.
6. GROFELNIK, Irena. PREMK, Urška. Zakon o zaposlovanju tujcev in njegova uporaba v praksi. Primath, 2007.
7. SVETLIK, Ivan. GLAZER, Jože. KAJZER, Alenka. TRBANC, Martina. Politika zaposlovanja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2002.
8. Ignjatović Miroljub. Trg delovne sile v Sloveniji v devedesetih letih 20. stoletja. Politika zaposlovanja. Ljubljana, 2002.
9. Jakoš, Aleksander. Zunanje in notranje migracije v Sloveniji. Urbanistični inštitut republike Slovenije, Ljubljana, 1993.
10. KENDA, Albina. Nekdanji nas imajo raje kot zdajšnji. Finance, Ljubljana, 2007.
11. Kraigher, Tomaž. Nekateri možni smeri bodočega demografskega razvoja Slovenije in izbira predpostavk za nove projekcije prebivalstva. IB revija, Ljubljana, 2005.
12. MALAČIČ, Janez. DOMADENIK, Polona. PAHOR, Marko. Ekonomska fakulteta, Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela. Raziskava za Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana, 2006.
13. MALAČIČ, Janez. Imigracije in trg dela v Sloveniji: Od priseljevanja sodržavljanov do zaposlovanja tujcev. 2008, NG, št. 1 – 2/2008 znanstvena konferenca

14. MALAČIČ, Janez. Demografija, teorija, analiza, metode in modeli, 6. izdaja, Ekonomska fakulteta, Ljubljana
15. Mikulić, Branislav. Vanjske migracije i razvoj Jugoslavije. Ekonomski inštitut Sarajevo, 1991.
16. MOŽINA, Stane. SVETLIK, Ivan. JAMŠEK, Franc. VODOVNIK, Zvone. Management kadrovskih virov. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2002.
17. ROŽIČ, Bojana. Odprt trg dela EU. Dnevnik, Ljubljana, 2006.
18. Šepec, Miha. Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji ob vstopu v EU. Ljubljana, 2004.
19. Šubic, Miran. Dobrodošli evropski zidarji. Dnevnik, Ljubljana, 2004.
20. Užičanin, Selma. Zaposlovanje tujcev v Bosni in Hercegovini. Mednarodno poslovno pravo, Sarajevo, 2000.
21. Žužek, Ivan. Zaposlovanje tujcev I. Gospodarski vestnik. Ljubljana, 1992.
22. Žužek, Ivan. Zaposlovanje tujcev II. Gospodarski vestnik. Ljubljana, 1992.
23. Wiemers, Špela. Zaposlovanje tujcev v Sloveniji. Mednarodno poslovno pravo, Ljubljana, 2002.

PRAVNI VIRI

1. Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991)
2. Zakon o tujcih (Uradni list RS, št. 107/2006)
3. Zakon o zaposlovanju tujcev (Uradni list RS, št. 33/1992)
4. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Uradni list RS, št. 76/2007)
5. Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002), Zakon o spremembah in dopolnitvah
6. Zakon o delovnih razmerjih (ZDR – A), (Uradni list RS, št. 103/2007)
7. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 107/2006)

8. Resolucija o imigracijski politiki (ReIPRS) (Uradni list RS, št. 40/1999)
9. Resolucija o migracijski politiki (ReMPRS) (Uradni list RS, št. 106/2002)
10. Uredba o določitvi kvot delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela (Uradni list RS, št. 8/2007 in 55/2007)
11. Uredba o določitvi kvot delovnih dovoljenj za leto 2008, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela (Uradni list RS, št. 25/2008 in 73/2008)
12. Pravilnik o delovnih dovoljenj, prijavi in odjavi dela tujca ter nadzoru nad zaposlovanjem in dela tujca (Uradni list RS, št. 37/2008)

INTERNETNI VIRI

Slovenski

1. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve
URL: http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi.htm
2. Statistični urad Republike Slovenije
URL: <http://www.stat.si/demografsko>socialno področje/prebivalstvo
3. Urad za makroekonomske analize in razvoj
URL: <http://www.umar.gov.si/ekonomsko> ogledalo
4. Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije
URL: http://WWW.ess.gov.si/slo/dejavnosti/tujci/pravni_viri_.htm
5. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije
URL: <http://www.zzzs.si/evropski> pravni red in mednarodni sporazumi

Bosanski

1. Vlada Federacije Bosne in Hercegovine
URL: <http://www.vfbh.gov.ba>
2. Ministrstvo za zunanjo trgovino
URL: <http://www.mvteo.gov.ba>
3. Federalni zavod za zaposlovanje
URL: <http://www.fzzz.ba/info>

4. Agencija za delo in zaposlovanje Federacije BiH
URL: <http://www.arzfbh.ba>
5. Direkcija za ekonomsko planiranje
URL: <http://dep.gov.ba>
6. Direkcija za evropsko integracijo
URL: <http://dei.gov.ba>
7. Statistika Federacije Bosne in Hercegovine
URL: <http://www.sfbh.ba>
8. Centralna banka BiH
URL: <http://www.cbbih.ba>

PRILOGE

Priloga1

Obr. PD: prijava prostega delovnega mesta oz. vrste dela

Registrska številka prijave:

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE

Delodajalec:

sifra SKD:

Upravna enota prostega delovnega mesta oz. vrste dela:

Na delovno mesto zelimo zaposliti naslednje število delavcev:

Naziv delovnega mesta oz. vrste dela.

Opis del in nalog:

Tarifni razred po veljavni kolektivni pogodbi:

Zahtevana pokl./strok. izobrazba:

Alternativna pokl./strok. izobrazba:

Nacionalna pokl. kvalifikacija (certifikat):

Trajanje zaposlitve:

Vrsta zaposlitve:

Zahtevane delovne izkušnje:

Zahtevan vozniski izpit kategorije:

Zahtevano znanje jezikov:

Zahtevana rac. znanja:

Druga potrebna dodatna znanja, druge zmožnosti/kompetence oz. drugi pogoji za zasedbo: _

Rok za prijavo kandidatov: dm

Nacin prijave kandidatov.

Zavod naj prosto delovno mesto oz. delo objavi: _

Posebne namere delodajalca:

Posredovanje ZRSZ:

Vrsta pogodbe:

Okvirna mesečna plača:

Umik dela:

Poskusno delo:

Prosto delovno mesto oz. delo je primerno za zaposlitev invalida: e_

Druga sporočila, opombe: _

Kontaktna oseba delodajalca za stike z ZRSZ:

Kontakt delodajalca za BO:

Datum sprejema prijave:

Datum objave v prostorih zavoda:

Priloga 2

OBR ZRSZ-TUJ-1

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ZAPOSLOVANJE

--

Na podlagi Zakona o zaposlovanju in delu tujcev – ZZDT (Uradni list RS, št. 76/07 – u

VLOGO ZA IZDAJO OSEBNEGA DELOVNEGA

1	Priimek (in priimek ob rojstvu)			
2	Ime			
3	Spol (obkroži)	M	Ž	4 Dan, mesec in leto rojstva
5	Enotna matična številka tujca			
6	Davčna številka tujca			
7	Kraj in država rojstva			
8	Naslov bivališča v RS (ulica in h. št., poštna št.)			
9	Naslov bivališča v tujini			
10	Stopnja strokovne izobrazbe		11 Poklic	
12	(obkrožite)	A. prva vloga B. ponovna vloga		
13	Telefonska številka			
14	Datum plačila upravne takse			

Seznanjen sem, da na podlagi 66. in 139. člena Zakona o splošnem upravnem postopku uradna oseba Zavoda RS za zaposlovanje, ki vodi postopek, iz uradnih evidenc pridobiva podatke, potrebne za ugotavljanje dejanskega stanja in dejstev, pomembnih za odločanje in tega ne prepovedujem.

Podpis vlagatelja: _____

Datum: _____

Obvezno označite vrsto dovoljenja za zaposlitev (označite v □):

Podatki k vlogi in dokazila za izdajo osebnega delovnega dovoljenja:

1) Fotokopija potnega lista pri vseh vrstah delovnih dovoljenj /STRANKA/

Osebnostno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta

za samozaposlenega tujca

- 2) podatek o veljavnem dovoljenju za prebivanje /ZAVOD/
3) podatek o dovoljenju za prebivanje, veljavnem v času enega leta pred vložitvijo vloge /ZAVOD/
4) podatek o depozitu lastnih finančnih sredstev v višini 10.000 evrov za namen poslovanja kot samostojni podjetnik posameznik, ali ustanovitelj osebne gospodarske družbe v obliki potrdila banke s sedežem ali drugo obliko poslovanja v Republiki Sloveniji /STRANKA/
5) podatek o lastništvu poslovnega prostora v obliki izpisa iz zemljiške knjige, ali podatek o najemu poslovnega prostora v obliki najemne pogodbe, /STRANKA/
6) pri ponovni vlogi - podatek iz Poslovnega registra o vpisu tujca kot ustanovitelja ali soustanovitelja osebne gospodarske družbe ali kot samostojnega podjetnika posameznika /ZAVOD/

za samozaposlitev delovnega migranta:

vloga vsebuje podatke iz 4. in 5. točke za samozaposlitev tujca ter

- 7) podatek, da je bil neprekinjeno najmanj eno leto pred registracijo v Republiki Sloveniji zaposlen kot delovni migrant /ZAVOD/

za tujca, ki opravlja samostojno poklicno dejavnost:

- 8) podatek o vpisu tujca v ustrezen z zakonom predpisan vpisnik za opravljanje samostojne poklicne dejavnosti /ZAVOD/

za tujca iz 53. člena ZZDT (tujci, ki jim je s pravnomočno sodbo sodišča priznано delovno razmerje v času od 18.7.1992 do 15.10.1992)

- 9) pravnomočna sodba sodišča /STRANKA

Osebnostno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let

za ožjega družinskega člana slovenskega državljana

- 10) dokazilo, da je ožji družinski član slovenskega državljana /STRANKA/
11) podatek o veljavnem dovoljenju za začasno prebivanje zaradi združitve družine /ZAVOD/

za ožjega družinskega člana tujca

- 12) dokazilo, da je ožji družinski član tujca /STRANKA/
13) podatek o veljavnem dovoljenju za začasno prebivanje zaradi združitve družine /ZAVOD/
14) podatek, da je ob vložitvi vloge že dve leti neprekinjeno bival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje /ZAVOD/
15) podatek o osebnem delovnem dovoljenju za nedoločen čas tujca, katerega ožji družinski član je /ZAVOD/

za slovenskega izseljenca ali njegovega potomca

- 16) dokazilo, da je slovenski izseljenec ali njegov potomec do tretjega kolena v ravni vrsti /STRANKA/

za samozaposlenega tujca

- 17) podatek iz Poslovnega registra o vpisu tujca kot ustanovitelja ali soustanovitelja osebne gospodarske družbe ali kot samostojnega podjetnika posameznika, oziroma vpisu tujca v ustrezen z zakonom predpisan vpisnik za opravljanje samostojne poklicne dejavnosti /ZAVOD/
18) podatek, da je bil ob vložitvi vloge že dve leti neprekinjeno samozaposlen v Republiki Sloveniji /ZAVOD/

za tujca z najmanj poklicno izobrazbo

- 19) dokazilo o najmanj poklicni izobrazbi /STRANKA/
20) podatek, da je bil tujec zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovem pravnem nasledniku /ZAVOD/

za delovnega migranta

- 21) podatek, da je delovni migrant /ZAVOD/
22) podatek, da je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu nasledniku /ZAVOD/
23) fotokopija pogodbe o zaposlitvi /STRANKA/ (po 38. členu prehodne določbe ZZDT)
24) podatek o osebnem delovnem dovoljenju z veljavnostjo treh let /ZAVOD/ (po 38. členu prehodne določbe ZZDT).

za tujca, ki je zadnji letnik šolanja končal v Republiki Sloveniji in pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo

- 25) dokazilo, da je zadnji letnik šolanja končal v Republiki Sloveniji in najkasneje eno leto pred vložitvijo vloge pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo (fotokopija diplome) /STRANKA/

za tujca, ki je v Republiki Sloveniji zaključil program raziskovalnega dela

26) dokazilo, da je zaključil program raziskovalnega dela v Republiki Sloveniji najkasneje eno leto pred vložitvijo vloge (potrdilo raziskovalne organizacije o zaključku raziskovalnega dela) /STRANKA/

za ožjega družinskega člana tujca s statusom raziskovalca

27) dokazilo, da je ožji družinski član tujca s statusom raziskovalca /STRANKA/

28) dokazilo, da ima njegov ožji družinski član status raziskovalca (potrdilo raziskovalne organizacije) /STRANKA/

za ožjega družinskega člana tujca, ki je v Republiki Sloveniji zaključil program raziskovalnega dela

29) dokazilo, da je ožji družinski član tujca, ki je v RS zaključil program raziskovalnega dela in pridobil osebno delovno dovoljenje /STRANKA/

30) dokazilo, da je tujec ožji družinski član tujca, ki je pridobil osebno delovno dovoljenje na podlagi 8. točke prvega odstavka 10. člena ZZDT /STRANKA/

za tujca s subsidiarno zaščito

31) podatek, da je oseba s subsidiarno zaščito /ZAVOD/

Osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas

za tujca z dovoljenjem za stalno prebivanje

32) podatek o dovoljenju za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji /ZAVOD/

za begunca

33) podatek o priznanju statusa begunca /ZAVOD/

Osebno delovno dovoljenje za čas, določen s posebnim zakonom oziroma mednarodno pogodbo

za prosilca za mednarodno zaščito za čas treh mesecev

34) podatek, da je tujec prosilec za mednarodno zaščito /ZAVOD/

35) podatek, da je od vložitve prošnje za mednarodno zaščito minilo najmanj eno leto /ZAVOD/

za čas trajanja statusa osebe z začasno zaščito

36) podatek o priznanju statusa osebe z začasno zaščito /ZAVOD/

na podlagi mednarodne pogodbe za čas, ki ga določa mednarodna pogodba

37) drugi v skladu z mednarodno pogodbo določeni podatki /STRANKA/ ali /ZAVOD/

Priloga 3

(naziv delodajalca)

(naslov delodajalca)

(matična številka delodajalca)

Priloga k vlogi za izdajo delovnega dovoljenja za zaposlitev tujca št: _____
(vpiše pooblaščen oseba
ZRSZ)

IZJAVA O POSLOVANJU DELODAJALCA
na podlagi 5. točke drugega odstavka 7. člena Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, Uradni list RS št.
76/07- uradno prečiščeno besedilo

Iz poslovnih knjig delodajalca je razvidno, da delodajalec pred vložitvijo vloge izkazuje poslovanje v višini, ki zagotavlja izplačilo minimalne plače za najmanj dva zaposlena delavca v vsakem od zadnjih šest mesecev

ZA PRAVILNOST IN VERODOSTOJNOST PODATKOV ODGOVORNA OSEBA ODGOVARJA KAZENSKO IN MATERIALNO.

Datum,

Ime in priimek osebe, ki vodi poslovne knjige za delodajalca:

.....

Podpis:

.....

Ime in priimek odgovorne osebe delodajalca

.....

podpis:

.....

Priloga 4

Mikrofotna številka		PRIJAVA		Obr. M-1	
podatkov o pokojninskem in invalidskem ter zdravstvenem zavarovanju, zavarovanju za starševsko varstvo, zavarovanju za primer brezposelnosti in o sklenitvi delovnega razmerja					
1	Vrsta prijave (ustrezno obkroži)		1 - Sklenitev delovnega razmerja	2 - Sprememba RSZ oz. delovnega časa	
2	Ime in sedež zavezanca za prispevek		3	Matična številka PRS	
			4	Registrska številka zavezanca	
			5	Šifra dejavnosti	
			6	Registrska št. pri. potrebe po daljincu	
7	EMŠO	8	Državljanstvo		
9 PRIIMEK					
10 IME					
11	PREBIVALIŠČE	STALNO			
		Ulica s hišno številko			
12		Številka in kraj pošte			
13		Šifra in naziv občine			
14		Država			
15	ZAKAŠNO	PREBIVALIŠČE			
		Ulica s hišno številko			
16		Številka in kraj pošte			
17		Šifra in naziv občine			
18		Država			
19		Iztek veljavnosti začasnega prebivališča v RS (dan, mesec, leto)			
20	Podlaga zavarovanja		21	Datum pričetka (dan, mesec, leto)	
22			23		
24	Delovni/zavarovalni čas (ur na teden)		25	Delovno razmerje	
26	Št. celovnega dovoljenja		27	Datum izteka zav. pogov./del. dovoljenja (dan, mesec, leto)	
28	Izmenko delo		29	Šolska izobrazba (končana šola)	
30	Naziv poklicne/strokovne izobrazbe		31	Stopenja šolske izobrazbe	
32	Stopnja strokovne usposobljenosti		33	Stopenja strokovne izobrazbe	
34 Naziv delovnega mesta					
Opis dela					
Poklic, ki ga opravlja					
35	Poslen v državo	36	Priloge/ločno pokojninsko zavarovanje	37	Vrsta invalidnosti

Opomba:

Kraj dne

Izpolni ZZS	Datum prejema
	Prejel

M.P.

.....
Vodnik

Priloga 5

3 801038 801034		SPREMEMBA		Obr. M-3	
Mikrofinska številka		podatkov o pokojnikem in invalidkem ter zdravstvenem zavarovanju, zavarovanju za starševsko varstvo, zavarovanju za primer brezposelnosti in o sklenitvi delovnega razmerja			
1	Ime in priimek zavarovanca za prispevek	2	Matična številka PIS		
		3	Regijska številka zavarovanca		
		4	Šifra najemnosti		
		5	Regijsko št. pri prijavi po delavcu		
6a	Vzrok spremembe	6b	Datum spremembe (dan, mesec, leto)		
7	EMŠO	8	Državljanstvo		
9	PRIIMEK				
10	IME				
11	Ulica s hišno številko				
12	Številka in kraj pošte				
13	Šifra in naziv občine	14	Država		
15	Ulica s hišno številko				
16	Številka in kraj pošte				
17	Šifra in naziv občine				
18	Država	19	Iztek veljavnosti zavarovanega prebivališča v RS (dan, mesec, leto)		
20	Podraga zavarovanja	21	Datum pridobitve (dan, mesec, leto)		
22	Vzrok prenehanja	23	Datum prenehanja (dan, mesec, leto)		
24	Delovnozavarovalni št. pri nevarnosti	25	Delovno razmerje		
26	Št. delovnega dovoljenja	27	Datum izdaje zav. pogojev/ del. dovoljenja (dan, mesec, leto)		
28	Izmereno delo	28	Šolska izobrazba (prebarna šola)		
30	Naziv gošdine/ strokovne izobrazbe	31	Stopnja šolske izobrazbe		
32	Stopnja strokovne usposobljenosti	33	Stopnja strokovne izobrazbe		
34	Naziv delovnega mesta				
	Opis dela				
35	Poslan v državo	36	Prostovoljno pokojninsko zavarovanje	37	Vrsta invalidnosti

Spomni:

Kraj _____ dne _____

Lp. št. ZZS	Datum prejema
	Prejel

M.P.

Priloga 6

Priloga 1

OBRAZEC DR-02 Prijava za vpis fizične osebe v davčni register

* Rubrike, označene z zvezdico, se obvezno izpolnijo.

1.	Davčna številka* pri prvi prijavi izpolni DURS																
2.	Osebnostno ime*					Ime						Priimek					
3.	Datum in kraj rojstva																
4.	Spol (M-moški, Z-ženski)			EMŠO													
5.	Državljanstvo																
6.	Naslov stalnega prebivališča																
	Država																
	Ulica in hišna številka																
	Naselje																
	Pošta																
7.	Naslov začasnega prebivališča																
	Država																
	Ulica in hišna številka																
	Naselje																
	Pošta																
8.	Naslov v Republiki Sloveniji za vročanje*																
	Ulica in hišna številka																
	Naselje																
	Pošta																
9.	Razlog vpisa																
	1-obdavčljivi dohodki, 2-premično premoženje, 3-nepremično premoženje, 4-drugo																
10.	Drugi podatki o fizični osebi																
	1-zaposlen/-a		Delodajalec														
	2-nezaposlen/-a		Prijavljen/-a na Zavodu RS za zaposlovanje (1-da, 2-ne)														
	3-upokojen/-a		4-kmet/-ica		5-študent/-ka		6-dijak/-inja										
11.	Podatki o elektronskem certifikatu*																

Priloga 7

Št. in datum vpisa v register

UPRAVNA ENOTA

Z A H T E V A ZA IZDAJO DELOVNE KNJIŽICE

EMŠO _____

Priimek in ime: _____

Rojstni podatki: - _____

Dan, mesec in leto: _____

Kraj: _____

Upravna enota: _____

Država : _____

Stalno oz. začasno prebivališče v Republiki Sloveniji: _____

Državljanstvo: _____

Dokument s katerim se izkazuje identiteta*

- Serijska številka: _____

- Registrska številka: _____

- Datum izdaje: _____

- Kraj izdaje: _____

Za tujca potni list oz. osebna izkaznica: _____

Podatki o izobraževanju, strokovnem izpopolnjevanju in usposabljanju: _____

Šolska in strokovna izobrazba: _____

Izpopolnjevanje strokovne izobrazbe: _____

Usposabljanje _____ z _____ delom:

Opravljen strokovni izpit: _____

V/Na: _____,

dne: _____

*Javna listina opremljena s fotografijo, ki jo je izdal državni organ (osebna izkaznica, potni list, maloobmejna prepustnica ali vozniško dovoljenje)

Priloga 8

Statistična klasifikacija dejavnosti

Dejavnost
G – trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil
I – gostinstvo
J – informacijske in komunikacijske dejavnosti
K – finančne in zavarovalniške dejavnosti
M – strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti
O – dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti
R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti
S – druge dejavnosti
F – gradbeništvo
H – promet in skladiščenje
L – poslovanje z nepremičninami
P – izobraževanje
A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo
B – rudarstvo
C – predelovalne dejavnosti
D – oskrba z električno energijo, plinom, paro
E – oskrba z vodo, ravnanje z odplakami in odpadki
N – druge raznovrstne poslovne dejavnosti
Q – zdravstvo in socialno varstvo

Vir: statistični urad RS

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Študentka Hava Pemperović izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof.dr. Janez MALAČIČ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Diplomsko delo je lektorirala mag. Petra Jager, 13.02.2009

V Ljubljani, dne _____

Podpis:
